

LJUBLJANSKI ZVON

Izhaja 12krat na leto in stane 70 K, za pol leta 35 K,
za četrť leta 17 K 50 v, posamezna številka 7 K.

Uredništvo in upravništvo je v Sodni ulici štey. 6.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

≡ Vsebina šeste številke: ≡

Vojeslav Molè: *Iz „Sužnjevih sonetov“.* — **Franjo Roš:** *Potovanje.*
— **Ivo Šorli:** *Gospa Silvija.* Povest. (Dalje.) — **Miran Jarc:**
Uvodna. — **France Veber:** *Bergsonova teorija smešnega.* (Dalje.)
— **Ivan Zorec:** *Ljubica.* Kos potopisa. (Dalje.) — **Pastuškin:** *Dva vlaka.*
— **Marija Kmetova:** *Brez tál.* (Konec.) — **Lucijan Marija Škerjanc:**
Glasbeni pregled. (Konec.) — **Rad. Peterlin-Petruška:** *Večer na polju.*
— **Ivan Albreht:** *Tomijeve Tine mlada leta.* (Dalje.)
— **Igo Gruden:** *Sedela v solncu si.* — **Dr. Avgust Žigon:** *Korytkova pogodba z Blaznikom iz leta 1838.* (Dalje.) — **Franjo Reš:** *Sredi polj.*
— **Marija Kmetova:** *Bosna.* — **Književna poročila:** *Aškerčeva čitanka.*
(J. A. G.) — **Gangl Engelbert:** *Zbrani spisi za mladino.* (A. Funtek.)
— **Marko Senjanin,** slovenski Robinzon. (*Povel V. Brežnik.*) — **Ivan Andrič:** *Put Alije Gjerzeleza.* (Ivan Zorec.) —
Ševič Milan: *Obrazovanje učitelja i dečja knjiga.* (K. Ozvald.) —
Sagadin Štefan: *Naš sadašnji ustavni položaj.* (Leonid Pitamic.) —
Kronika: XVII. umetnostna razstava v Ljubljani. (K. Dobida.) —
Naši prevodi. — Nove knjige.

(Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.)

Last in založba „Tiskovne zadruge“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Delniška tiskarna, d. d. **v Ljubljani**

(PREJ TISKARNA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG)

Miklošičeva cesta števil. 16

se priporoča za izdelovanje vseh tiskovin od posetnic do najumetnejšega barvnega tiska, kakor tudi za natisovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih.

♦♦♦♦♦

Obenem priporoča svoje najbolj urejeno knjigoveznico, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste.



LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XL.

1920.

ŠTEVILKA 6.

VOJESLAV MOLÈ:

IZ „SUŽNJEVIH SONETOV“.

I.

Zarij se vase, suženj, ne sprašuj:
odkod, zakaj, v katere speš daljine.
Ostani bližnjemu in sebi tuj,
ostani to, kar si: število brez vsebine.

Nekdo te s smehom je iz temnih struj
poklical na zavesti visočine:
„Na, živi, pes, in svojo dušo truj
z napoji hrepeneče bolečine!“

Nekdo ... o kdo? Bog? Satan li? Glumač?
Pač isti le, ki jutri ti s peroti
okove sname, ko te s tvoje poti

spet pahne v prazna brezdna pozabljenja —
in ti v pepelu mrtvem hrepenenja
postaneš prah, ti človek — pes — berač...

II.

Čemu vsa laž zvenceh besedi?
Čemu koturni? Strgaj krinko z lica.
Le človek si! In v srcu ti gori
le medle onemoglosti resnica.

Ni misli, da te dvignè čez poti,
ki gre jih slepo tvoja repatica.
In kamcr zreš: v prepade zro oči
in vanje padaš kot zadeta ptica.

V resničnost glej! Kjer sta v najgloblje sence
gorje in beda splela svoje vence,
tam vprašaj se, kaj se boga igraš.

Tam z dušo se odkrito razgovori,
napuh titanski, suženj, v njej zamori.
Le človek si! Vse drugo je le laž.

III.

O polnoči prišel je Satan k meni
in šla sva v gluho noč jaz in moj gost,
obstala pri gomili zapuščeni,
kjer pokopana moja je mladost.

Gorje je vstalo v duši pogubljeni.
„Ti v njeno si srce vsejal bridkost,
ti strgal z las jej venec razcveteni
in pahnil v grob ponižano mladost.“

Skoz tmo so zableščale mu zenice:
„Sam si jo kinčal s cvetjem, sam pravljice
pretvarjal jej v bodočnost, v solnce mrak.“

„Kaj mi je v srcu vera v solnce klila?“
V krohotu so mu zašumela krila:
„Zakaj si upal in verjel! Bedak!“

IV.

Za senco senca šli smo v pusti dan
z upehanimi, trudnimi koraki.
Krog nas jesen, nad nami jata vran,
za nami grozni, žalostni oblaki.

Počitek kratek. Top pogled čez plan:
pri križu križ — par tisoč — vsi enaki.
Kot da ves svet je z njimi posejan,
molčijo v stepi križi nad junaki.

Na grob sem vsedel se in bral besede:
 „Junak. Ujetnik — in pepel in prah.
 Zdaj spim. In spi moj up in spi moj strah.“

Pogled je križev štel neštete grede,
 roké so se zarile v grud prsti...
 „Da bi že spalo, srce, tudi ti!“

Krasnojarsk v Sibiriji, 22.—24. IX. 1918.

Opomba k četrtemu sonetu. Na poti iz Krasnojarska v Vojennyj Gorodok — tabor vojnih ujetnikov — leži pokopališče, kjer je pokopanih 10.000 vojnih ujetnikov.



FRANJO ROŠ:

POTOVANJE.

V zimo in noč peketajo konji,
 trudni in vroči so jim dihi.
 Mi pa na vozu resni in tihi
 v molk in noč prislušujemo.

Gorko vino, odprta srca,
 mehkih oči plameni vanja,
 da vso pot nam v njih pozvanja
 in nas uspava v toplo slast.

Mrko molčimo v svetle sanje.
 Že smo blizu jutranji zori,
 že so daleč beli dvori,
 zveste straže naših sreč.

V belih dvorih so srca ostala,
 zdaj nam je težko in sladko za njimi.
 Tiho potujemo v motni zimi,
 z nami sanje, ljubezen, molk.



IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

Silviji je bilo po tem dnevu kakor človeku, ki se je izgubil. In ki je naenkrat opazil, da hodi po krajih, kamor ni bil nikoli mislil priti, tako čudnih. Vzdiguje noge in jih trdno postavlja na tla, pa se slišijo koraki, kakor da vleče noge za seboj; moral bi biti ob ti uri najlepši dan, ko ni oblaka na nebu, a solnca ni, in vsa razsvetljava je zamolkla kakor ob popolnem mrku; sicer vidi tam doli na desni in levi ljudi, a premikajo se in so bolj kakor sence, in njih govorica je za to oddaljenost dvakrat predaleč.

In čim se je Silviji dvignil ta občutek, je nanjo bolj in bolj delovala njena okolica samo tako. Večkrat, ko je opravila šolo, je hitela v svojo sobo, da bi bila sama; komaj pa je sedla in so ji roke iskale, kaj bi prijelo, pa niso vedele kaj, jo je samo tiralo, da je morala vstati in oditi zopet na cesto, kakor bi upala, da bo zunaj bolje; toda ko je stopila čez prag, pa noge niso vedele kam. Ali bi šla na levo ali na desno? Ali sama v gozd ali povabit tovarišico, da gresta skupaj?

No, kaj bi bilo, da gre v dveh, treh ali štirih? Vedno isti pogovori s skoro istimi besedami, ko pride človek še bolj poln te votle in vendar težke zavesti nazaj, da ne more ubežati praznoti. In ko naprej ve, da pride tako nazaj, čemu bi potem hodil? In čemu bi iskal družbe, če v njej še bolj čuti, kako je sam: da si drug drugemu besede le podajajo in jih mrko sprejemajo ter nevoljno pokladajo drugo poleg druge? Zakaj zdaj šele je občutila, da so tudi tovarišice prav tako že vsega naveličane. In če jih je prej s svojim brezskrbnim čebnranjem vsaj ona nekako oživljala, kakor otrok zamišljenega človeka, jo je zdaj tem bolj dražilo, če so jo izpraševale, zakaj je „danes zopet tako čudna“, kakor bi pričakovale, da jo je le mimogrede obšla potrtost. In navadno se je zopet obrnila in se vrnila v sobo.

V teh časih se je polagoma navadila cigaret. Ležati na hrbtu, gledati v zrak, nič misliti, spuščati dim ter popolnoma vdano in čim bolj brez upora čakati, da naposled le preteče tistih dvoje, troje ur, ko bo čas iti k večerji.

Ko je nekoč tako ležala, je naenkrat rahlo potrkalno in čez prag je stopila Ela.

Silvija se je presenečena dvignila in je nehote skrila cigareto za pepelnik. Bila je nenavadnega obiska pa le tako vesela, da je sestro pristrčno pozdravila.

— Pa kako da nisi nič pisala prej? je vprašala.

— Saj sama nisem vedela, kdaj se odločim. Imela sem pa tu doli opraviti nekaj stvari, da mi ni kazalo dalje odlašati. In potem... tudi zaradi tebe sem prišla... je pristavila tiho, pogledala v tla in sedla zraven sestre.

— Zaradi mene? Ne samo, da sva spet skupaj?

— Ne, tudi zaradi drugega... Pisali so mi, da si postala zelo čudna... čisto sama zase da si v zadnjem času. Kaj se je zgodilo s tabo, Silvija?

— Kaj se je zgodilo z mano? je ponovila Silvija. A nehote je vprašala tudi sebe: Ali se je kaj zgodilo? Toda le za hip. Zakaj zadelo se ji je, da jo sestra vprašuje pač le po zunanjih dogodkih, ki bi bili mogli vplivati nanjo. In takih dogodkov ni bilo. Zato je počasi zmajala z glavo in se je nasmehnila:

— Kaj naj bi se bilo zgodilo? Res sem radovedna, kdo bi ti bil mogel pisati kaj takega.

— Kaj takega mi tudi nihče ni pisal. Ampak prijateljico imaš, ki ti je nočem izdati, ker bi ji morda niti hvaležna ne bila. In ta prijateljica je v skrbeh zaradi tebe, ravno ker ni nobenega vidnega vzroka, zakaj si se naenkrat tako izpremenila. In vendar nekaki vzroki morajo biti. Silvija, bodi odkritosrčna in zaupaj mi! Mogoče imam vse to za seboj, s čemer se ti še boriš in ti borbo lahko olajšam. Če bi ti imela le tri leta več, bi jaz čisto natanko vedela, kaj ti je... Tako pa ne morem in ne morem verjeti, da se te je že lotilo... je rekla bolj zase.

— Kaj se me je lotilo? se je začudila Silvija. Ali — — —?

— Čakaj, Silvija! jo je resnobno ustavila Ela. Tisto, kar pride menda prav na vsako izmed nas, ko je enkrat konec te prve naše mladosti... konec, kakor smo včasih rekle: lepih romanov... Če se namreč nismo poročile ali vsaj lepo zaljubile, potem pride polagoma, polagoma čez nas tiha resignacija, več ali manj trpka, kakor je pač temperament... In tej sledi, hvala Bogu, da le pri veliki manjšini, čas — nelepih romanov... Saj me razumeš: manj izbirične in manj sentimentalne ljubezni... doba zvez z ljudmi, kateri nekako odgovarjajo mestnim lahkoživcem,

le da ne prihajajo iz salonov in se ne vračajo tja, nego diše v najboljšem slučaju po konjih... Še nekatere obvaruje sicer, rekla bi, njih nos, pred temi strašnimi „lahkoživci“, zato pa jim postane nevarna druga vrsta podeželskih „kavalirjev“, ki jih je rajnka gospa Kožanova imenovala „težkoživce“: večinoma poročeni možje boljše vrste ob nezobrazenih in dolgočasnih ženah... Toda tudi to niso več „lepi“ romani... Šele tretji del, in še enkrat rečem: hvala Bogu, največji, išče poti iz tiste prvotne omrtvelosti ali v poglobljenju v poklic in v knjigo ali pa... ali pa v končni in popolni odpovedi življenju... Hodijo v šolo in iz šole, iz šole in v šolo, kakor uradnik v urad in iz urada, in ne pričakujejo ničesar več in si ne žele ničesar več. Toda saj ni mogoče, da si ti že na eni teh poti... In celo na oni zadnji sicer najlepši, a tudi najbolj žalostni... Zdi se mi, da je bilo včeraj, ko sem se bala zate zaradi tvoje prevelike življenjaželjnosti — zdaj da bi te bilo treba buditi že od mrtvih ali vsaj polmrtvih?! In vendar ti na očeh vidim, da je s tabo nekako tako... Povej, Silvija, zakaj!... Pa ne da bi bil temu kriv vendar-le kak, recimo za zdaj še — lep roman?..

— Ela! Pa kaj misliš o meni? Ali me imaš res za tako... za tako neumno? je vzkliknila Silvija.

— Vem, da nisi sentimentalna ali kako bi že rekla. Celó za zelo, zelo trezno te imam, kar se tega tiče... In verjemi mi, da bi se bila včasih bala zate prej, da bi ti mogla postati nevarna tvoja kri nego tvoje srce... Toda nazadnje: tudi ti imaš srce... In mlada si, še zelo mlada... In celo ena tistih, katere se takorekoč nikdar ne postarajo... Mislila sem vsaj — zdaj pa te dobim in vidim tako, da te komaj še spoznam.

— To se pravi: vidiš ne, a pisali so ti tako...

— Prvič vem, kdo mi je pisal. Drugič pa res tudi vidim. Sicer pa — saj sama ne tajiš... Samo izumikaš se in skrivaš se. Nikar, Silvija! Še enkrat te prosim: izpovej se mi! Ne kakor sestri — kakor prijateljici, če hočeš... Saj bi si vendar lahko bili tudi to...

Silvija je gledala v tla in molčala. Niti najmanjšega odpora ni čutila v sebi, da bi sestri nê odprla srca in povedala, kar ji je v njem. Toda — kako naj začne in kaj naj pove? Kaj je tu pravzaprav vredno povedati? Povedala bi lahko, kako se je bila odločila, da noče, naj bi ji bil kdo bliže od drugega; kako je to razodela onima dvema, ki sta ji to hotela biti in sta ji tudi že bila, vsak po svoje; kako se je potem samo napravilo, da so se drug drugemu odtujili, ko se je Zevnik mrko odmaknil, Steger pa tudi ni našel več onega brezskrbnega tona, naj

se je še tako silil vanj; in kako se je je potem vse polastil oni čut brezkončne puščobnosti, da se je čutila kakor vklenjeno v njem. Ali kako bi človek take stvari pripovedoval, ki so vendar samo v njegovi notranjosti, da bi se moral svojega lastnega glasu prestrašiti in hjegove tujosti, če bi videl, da se v njem razodevajo te notranje reči? Dvakrat, trikrat je že hotela odpreti usta, da bi poskušala, a vedno iznova in vedno bolj je čutila, da bi takoj zopet umolknila. In tako je molče sedela in kakor nema; to je: občutila je prvič v življenju, da ji v takih rečeh ni dano in ji najbrže nikdar ne bo dano, da bi mogla govoriti...

— Nočeš torej? je začula sestro kakor iz dalje.

Stresla se je in ji pogledala naravnost v oči.

— Kako nočem? Ne morem! In saj tudi nič ni! Kaj jaz vem, kaj je? Tako me je obšlo in jaz ne vem nobenega razloga... Postali so mi dolgočasni, zoperni vsi skupaj in sem se jih otrsela. Kaj hočem z njimi — vsemi skupaj?

— Tudi z Zevnikom? je zategnila Ela in pogledala v tla.

— Z Zevnikom? Kaj pa me Zevnik briga? To je: več nego kdo drugi? je razdraženo vprašala Silvija.

— Hm, takrat, ko sta bila gori pri nas, se mi je zdelo... Vsaj kar se njega tiče, sem opazila, da te je gledal z očmi, ki jim pri nas pravijo „zagledane“, se je nasmehnila Ela. A takoj se je zopet zresnila in je povzela: Takrat sem bila proti njemu še nekoliko nezaupna; a vsi pravijo, da je vrl dečko. Najbrže je mislil res pošteno s teboj...

— To se pravi, da me je hotel vzeti? se je namrdnila Silva. Hvala! Da bi potem morala z njim iz ene v drugo teh polvasi in prešteti vinarje, ali jo bova prerinila do prvega. Ne, jaz prav gotovo ne zahtevam mnogo; toda to zavest bom hotela imeti, če se kdaj poročim, da mi bodo lakti prosti in da jih bom sama od svoje volje stiskala, če jih bom. Za zdaj pa sploh ne mislim na to in imam samo eno željo: da bi prišla čim prej v kako resnično mesto. Jaz moram imeti šuma, življenja okrog sebe — sicer res še poginem! je vzkliknila že vsa razburjena.

— V kako resnično mesto? V Ljubljano menda? Pa kako? Saj veš, da se tam še zastojkarice zaman ponujajo; ti brez plače pa še mesec dni ne moreš živeti. Ne bodi otročja, Silvija!

— Pojdem pa za domačo učiteljico, ali kar si bodi!

— Tega ti papa nikdar ne dovoli.

— Prav vprašala ga bom! Še to leto naj mi makar celo vrag pobere, drugo pa se že ne bom več kisala po takih gnezdih! Pojdem pa za igravko, če ne bo drugega.

— Za igravko? se je prestrašila Ela. Zakaj ona je rekla te zadnje besede s tako odločnostjo, kakor da se že dolgo peča s to mislijo. Pa kaj misliš, da je to tako lahko? In šele za takrat, „če ne bo drugega“? Za božjo voljo, le tega ne, Silvija! Za igravko je treba talenta, Silvija!

— In kako ti veš, da ga jaz nimam? se je Silvija strupeno zasmejala.

— Pa kaj si res že vse mogoče domišljuješ? je vzplamtela Ela. Igravka! Dekle, ki se je lotilo kvečemu kakega romana in jo je kvečemu zanimalo, kako konča! Ali res niti ne slutiš, da je igravka najinteligentnejši in najglobokejši ženski poklic? Pa se menda pač ne zadovoljiš, da boš kaka boljša štatistka ali celo subretka, ki ljudem ude kaže? No, da, s tistim svojim sopranom in s svojo zunanostjo bi zato že bila, ali rajši bi te menda vsi videli mrtvo, nego da — — —

— Že zopet ti je na poti tisti moj sopran, o!

— Ne bodi hudobna, Silvija! Saj pravim, da imaš vsaj za kake operete dovolj glasu in tudi vsega drugega. Toda kakor bi bila čez vse ponosna na sestro resnično umetnico, tako bi bilo mene in papana... da, in tudi mamu sram, ako bi te videli, da — — —

— Evo, res krasna sestra: še nisva po tolikem času pol ure skupaj, pa se že spet prepirava. Ampak meni se ne ljubi več: napravila bom, kakor se bo meni zdelo in če se tudi vsi skupaj črno oblečete. Vi po svoje, jaz po svoje! Kake talente pa imam ali ne, to je moja stvar!

Ela je molčala. Resnično se je bila veselila svidenja. Zakaj čeprav jo je nekoliko skrbelo, da se je s sestro dogodilo kaj nenavadnega, je vendar upala, da jo bo našla resnejšo in posebno tudi pohlevnejšo nego doslej. Ali kakor se je dotaknila tistih posebno občutljivih strani, je videla, da ima še vedno staro Silvijo pred seboj. Glej, tam stoji pri oknu. Gleda temno ven in je razžaljena, ker ji ni rekla, da je kakor ustvarjena za sijajno umetniško karijero.

Počasi je vstala. Tu pa je zapazila, da je sestra rahlo zardela in potem smehljaje se nekomu odzdravila.

Ela je pogledala dol in je zagledala na cesti Stegerja, ki je sestri še enkrat pokimal.

— To je dr. Steger, ne? je rekla Ela.

— Dà. Eden še najboljših. Vsaj kavalir.

— Tak, kateri zna kaj prijetnega povedati? se je z rahlo ironijo nasmehnila Ela.

— Da. In kateri zaradi tega še ni tepec. Celó jako duhovit človek je Steger. Ampak bodi brez skrbi: zaradi tega nič manj zopern od

drugih. Če bi ga našla vsaj v Ljubljani, bi se mi zdel krasen človek, tu pa je le še toliko bolj neprijeten, ker... ker ne spada sem.

— Kakor tudi ti ne, se je Ela skoro prisrčno zasmejala.

— Kakor tudi jaz ne! je resno pokimala Silvija. Zdaj pa pojdiva malo dol h gospe, če ti je prav. Vem, da je že kaj pripravila, če te je videla.

— Seveda me je. Saj sem stopila najprej njo pozdravit. Tudi ona mi je rekla, kako si vsa izpremenjena. Toda zdaj sem potolažena: prav nič nisi. Vedno stara Silvica!

— Ti pa stara... stara strojna puška! Pa nič ne de — mene se tvoje krogle ne primejo!

Zasmejala se je in odprla vrata. Ela je stopila molče skozi nje.

(Dalje prihodnjič.)



MIRAN JARC:

UVODNA.

...Tiha pokrajina ko da jo vstvaril je Claude Lorrain.
Poljubuje me gozda šumenje, šumotanje potočka,
valovanje trav, žarenje neba...

Ti! — Rajska ptica...

Tako bi na veke zasnul!

Kra, kra...

Ah!

Odkod —

Vrta in vrta črni vran,

črni vran — črna misel hreščeče kra... kra.

Kaj budiš me spet ti mračni ptič

trgajoč mi pajčolan predivnih sanj.

Kra... kra...

Rajska ptica — črni vran — —

rajska ptica — — — črni vran —



FRANCE VEBER:

BERGSONOVA TEORIJA SMEŠNEGA.

(Dalje.)

Že ta kratka izvajanja, mislim, zadoščajo, da spoznamo neutemeljenost in napačnost Bergsonovega kardinalnega „zakona“ (ki je obenem ključ vse njegove filozofije): življenje ne pozna ponavljanja. Ponavljanje spada narobe vsaj med najbistvenejše faktorje življenjskega napredka, brez orisanega zakonitega ponavljanja življenjskih aktov bi ostalo življenje neobhodno na stopnji najnižjih organizmov! S tem pa padejo vsa zgorajšnja Bergsonova izvajanja smešnosti nekih pojavov iz njih „protiživljenjskega“ ponavljanja. Ponavljanje ni protiživljenjskega značaja, temveč tvori narobe, kakor smo videli, neobhodni predpogoj za vsak razvoj življenja sploh. Sicer pa se pokaže zdaj še v posebni luči skrajna nelogičnost vsega Bergsonovega argumentiranja. Mi se gotovo večkrat smejemo vedenju prepirajočih se govornikov, posnemanim potezam, sličnim obrazom in vsemu temu odgovarjajočim pojavom na odru. Je pa v resnici le ali sploh ponavljanje neke duševnosti oni činitelj, ki nam v teh in podobnih slučajih izvabi smeh? Da je temu tako, tedaj bi se nam vsekako moralo zdeti smešno tako izrazito ponavljanje duševnosti, kakor smo ga morali ugotoviti n. pr. pri vsaki reproduktivni asociaciji predstav, pri spominu in vaji. Kdo pa se bo smejal samo zaradi tega, ker sam ali kdo drug n. pr. misli, opazivši temno nebo, na bodoči vihar, se spomni svoje mladosti, se uri v branju, mišljenju, telovadbi, memorira neko pesem itd? Da je ponavljanje ali vsaj možnost ponavljanja duševnih aktov, t. j. Bergsonov „mehanizem“ življenja kot tak zadnji izvor smešnosti, tedaj bi se vsi omenjeni in podobni pojavi, ki so tolike važnosti za vsako življenje, ki se naj razlikuje od prostega životarenja najprimitivnejše živali, morali smatrati naravnost za tipično smešne ali komične. Tu ne pomaga Bergsonu nobeno izvijanje ali izgovarjanje, nisem ga dejal v španske hlače neke srednjeveške silogistike, temveč postavil pred oklep nekih rezultatov moderne psihologije, ki zahtevajo od njega le dvoje: ali da opusti vse svoje (dosedanje in bodoče) teze o smešnosti ali pa da smatra smešnost, oziroma komiko za znak naprednega življenja. Če stori prvo, molčim seveda; če pa stori drugo,

bi ga moral razen tega, da mu te eventualnosti ne bo nikdo priznal, opomniti še na to, da bi s tem tudi od te strani prišel v največje nasprotje z glavno tendenco svojega lastnega spisa, ki obstoji, kakor sledi deloma že iz njegovih dosedanjih izvajanj, vendar v tem, da le pravo, napredno življenje ni — smešno življenje. Aut, aut! Bergson torej ni na noben način dokazal ne svoje prve podrobne teze, da more postati komična vsaka abnormalnost, v kolikor se da posnemati, ravno tako pa ne druge, da so lege, poteze in premikanja smešna, v kolikor nas spominjajo na neki prosti mehanizem. Njegov dokaz za prvo tezo sledi pravzaprav šele pri razvijanju druge, kjer določa posnemanje z neke vrste ponavljanjem, dočim dokazuje drugo tezo neposredno s pojmom ponavljanja. Zdaj vemo, kaj leži na tem ponavljanju; za utemeljitev teh tez bi prišla torej v poštev le Bergsonova prejšnja principijelna izvajanja, orisana v prvem odstavku. Potemtakem pa morem zopet ugotoviti, da z njegovo tamošnjo „vodilno mislijo“ tudi vsa njegova sedanja podrobna izvajanja stojijo in padejo.

Kaj pomaga po tem takem, če Bergson zopet opominja, da se vsa ta izvajanja ne smejo smatrati v smislu neke enostavne formule. „V nekem smislu se seveda nahaja taka formula, toda konkretna komika se ne razvija iz nje enostavno le v eni smeri.“ Pot duha je sličen vijugi, ki jo proučava matematik pod imenom rolete (roulette), cikloidi, ki jo opisuje n. pr. neka točka na periferiji kolesa voza, premikajočega se v ravni črti naprej: *ce point tourne comme la roue, quoi qu'il avance comme la voiture*. Ta točka se premika, kakor kolo in teče vendar obenem naprej kakor voz. Kar nam pri vsem tem mora ostati kot jasen kažipot pri raziskovanju smešnosti, je le mehanizem, kakor neka skorja nad življenjem: *Du mécanique plaqué sur du vivant, voilà une croix où il faut s'arrêter, image centrale d'où l'imagination rayonne dans des directions divergentes*. V kolikih smereh se pa razvija konkretna komika iz tega središča? Bergson navaja troje takih smeri.

a) Najprej se more mehaniziranje življenja pokazati v katerikoli okornosti, ki zatemnjuje gibčnost življenja (*une raideur quelconque appliquée sur la mobilité de la vie*). Semkaj spada n. pr. vsaka maskarada, smešnost mode, pobarvanih las, rdečega nosu, zamorca, ki se nam zdi umetno preoblečen, itd. Globlje se pojavlja ta okolnost tam, kjer se tiče neposredno notranjosti, torej n. pr. pri oni graščakinji Jeromeovi, ki dá, da more z vso labkoto opravljati dobra dela, v svoji bližini nastaniti ateista, ki ga potem spreobrne, ki napravi iz poštenih ljudi pijance, da jih potem reši teh strasti itd. V družbi se pa pokaže ista smešna okornost pri takozvanih družabnih oblikah, ceremonijah,

ki so za socialno telo to, kar obleka za posameznega človeka itd. Slednjič pa pride ista smešna okornost na dan povsod tam, kjer kažejo naša dejanja ali naše besede stremljenje po neki nadvladi nad samim življenjem, kar se vidi v besedah zdravnika v Monsieur de Pourceaugnac: „Vaša dijagnoza je tako učena in tako lepa, da pacient ne more biti nič drugega nego hipohondričen melanholik; in če bi še to ne bil, tedaj bi moral to postati že radi lepih reči, ki ste jih govorili, in radi izvrstnosti dijagnoze, ki ste jo postavili“. V vseh teh slučajih teče torej mehanizem življenja od umetnega mehaniziranja človeškega telesa do kakršnegakoli zamenjanja življenjske naravnosti z mehanično umetnostjo.

b) Dočim se je zgoraj pokazala smešnost v tem, da je otopelo človeško telo do enostavnega stroja, se pa kaže druga smer izviranja komike iz mehanizma življenja tam, kjer duševnost sama ne stopi v dovoljno nasprotje s fizičnim telesom. Za to smer postavi Bergson to-le formulo: *Est comique tout incident qui appelle notre attention sur le physique d'une personne alors que le moral est en cause.* Komičen je torej vsak dogodek, ki obrača našo pozornost na fizično naravo neke osebe tam, kjer gre za njeno duševnost. Le iz tega razloga se smejemo n. p. besedam, kakor: „Bil je pošten in čisto okroglega telesa“, govorniku, če mora najlepše perijode naenkrat prekiniti radi hudega zobobola, osebi, ki se pri vsaki svoji besedi prirožuje čez svoje tesne čevlje ali svoj pretesni pas, sploh človeku, čigar pozornost nadleguje le njegovo telo. Le radi tega razloga junaki žaloiger ne pijejo in ne jedo in, če le mogoče, tudi ne sedajo; kdor namreč sredi kakega patetičnega govora sede, nas spomni na to, da ima tudi telo. In Napoleon je po bitki pri Jeni prusko kraljico, ki ga je sprejela kakor junakinja žaloigre, po kratkem razgovoru čisto prav najprej prosil, da naj — sede. Semkaj spada tudi vsaka oblika, ki hoče zatreti vsebino, črka, ki hoče vladati nad duhom, kar se kaže n. pr. pri advokatih, sodnikih in zdravnikih, kadar ti o zdravju in pravičnosti govorijo tako, kakor da je glavna stvar pri vsem tem le to, da imamo sploh zdravnike, advokate in sodnike. V teh slučajih stopi sredstvo na mesto smotra, poklic ni več za občinstvo, temveč občinstvo za poklic. Zato se taki motivi uporabljajo tudi često na odru, n. pr. v „Amour médecin“, v kateri komediji reče n. pr. Bahis: „Bolje je, da umrje po pravilu, nego da se reši proti njemu“, Desfonandres: „Naj pride karkoli, oblika je treba ščititi“, kar še njegov tovariš Tomès posebej utemeljuje, rekoč: „Mrtev človek je mrtev človek, ničesar drugega; zanemarjanje oblike pa škoduje vsemu medicinskemu poklicu“ itd.

c) Življenje se giblje vedno okoli neke osebnosti, dočim je mehanizem prosta stvar (une chose). Iz tega izvaja Bergson to-le tretjo smer izviranja komike iz mehanike življenja: *Nous rions toutes les fois qu'une personne nous donne l'impression d'une chose.* Mi se torej smejemo vselej, kadar dela kaka oseba na nas vtis neke stvari. Radi tega se smejemo Sanchu Pansi, če pada gor in dol kakor kaka napeta vreča, baronu Münchhausenu, če frči skozi zrak kakor kanonska krogla, klovnom, ki padajo sem in tja ne kakor živa človeška telesa, temveč kakor mrtve žoge, sploh ljudem, ki se vedejo, kakor lesene lutke. Semkaj spada tudi pojav sugestije, ki omogoča hipnotizerju vsako nakano z dotično osebo, kakor da je oseba postala neživa stvar. Med vsemi zgorajšnjimi surovimi nastopi in najfinejšo sugestijo pa leži seveda v smislu iste smeri izviranja komike iz mehanike življenja cela vrsta smešnih učinkov, ki se pojavijo, če se stavi človek enostavno v isto vrsto z mrtvimi stvarmi, kakor n. pr. pri Labicheu, kjer preštevava gospod Perrichon kratko pred odhodom zaradi večje varnosti svojo prtljago na ta način: „Štiri, pet, šest, moja žena sedem, moja hčerka osem in jaz devet“ itd.

Kako pa pride do tega, da se vse te omenjene smeri smešnega od toliko različnih strani in vidikov vendar strnejo v le eno celoto konkretne komike. „Pod vplivom katerega pritiska in katerega čudnega sunka drči komika od slike do slike, vedno bolj se oddaljujoč od svojega izvora, dokler se ne prekine in izgubi v neskončno dalekih analogijah? Toda mi vprašamo tudi, katera moč deli in iznova deli veje drevesa v vejice, korenine v koreninice?“ Le neki strog zakon prisili vsako živo energijo, da si izvojuje toliko prostora, kakor sploh more. Or c'est bien une énergie vivante que la fantaisie comique, plante singulière qui a poussé vigoureusement sur les parties rocailleuses du sol social, en attendant que la culture lui permît de rivaliser avec les produits les plus raffinés de l'art. Tudi komika ima torej svojo življenjsko energijo in tej energiji je pripisovati, da je in ostane na socialnih tleh vzrastli tok konkretne komike kljub vsem posameznim diferencijacijam organsko-enotnega značaja.

Jasno je, da slone vsa ta izvajanja neposredno na Bergsonovih prejšnjih premisah, ki se tičejo njegovega pojma mehanike življenja. In če smo se dosedaj mogli prepričati o tem, da je ta pojem napačen in da ga Bergson ni mogel posebe dokazati tudi ne s svojim poudarjanjem ponavljanja, tedaj nam tudi ni treba več nobenih posebnih argumentov proti Bergsonovemu orisu zgorajšnjih trojih smeri nastajanja komike. Bergson sam izhaja tukaj ponovno iz svoje mehanike

življenja kot nekega centralnega središča konkretne komike. Take mehanike pa sploh ni, to se pravi ni mehanike, ki bi *nasprotovala* življenju. Življenje, to je duševnost, ostane — duševnost, naj se kaže na ta ali na drug način, zakoni življenja ostanejo zakoni življenja, to se pravi, ni zakonov, ki bi kot zakoni zunanje, fizične narave nastopali obenem kot zakoni življenja in to življenje „mehanizirali“. Če kdo hoče, ga še opomnim na absolutno avtonomijo moderne fiziologije na eni in psihologije na drugi strani, iz katere jasno sledi, da ni nobenega prehoda iz fizične v psihično zakonitost in narobe, vsaj nobenega v Bergsonovem smislu.

Sicer pa se izkažejo tudi Bergsonova tozadevna posamezna izvajanja precej klavrna. Seveda se mi vsi smejemo pri vseh slučajih, ki jih je navedel Bergson. Toda prašanje ostane, ali se smejemo tukaj tudi iz onih razlogov, ki jih je bil navedel on. Kak smisel pa naj ima, govoriti o protiživljenjski mehaniki maskerad, raznih ceremonij, notranjosti n. pr. zdravnika, ki mu ne gre za bolnika, temveč le za svoj poklic itd.? Tudi vsi ti pojavi so pojavi življenja in ne bilo bi jih, da ni življenje tako, kakor faktično je. In če obrne kak dogodek našo pozornost od psihične strani človeka na njegovo fizično, ali se pravi to, da je ta psihična stran sama postala fizična? Na tej nemožnosti se pa razbijejo posebe vse Bergsonove razlage smešnosti njegovih primerov. Isto velja za njegovo tretjo smer, kjer nastopa neka oseba kakor kaka stvar. Tudi tukaj se moremo brezdvomno smejati, toda tudi tukaj se smejemo kvečjemu ravno nasprotju med osebo in stvarjo, ne pa temu, da je duševnost postala — neduševnost, ne temu, da so v duševnosti zavladaali zakoni zunanje fizične narave. To je vendar y naprej izključeno. Proti koncu pa si Bergson očitno nasprotuje še sam sebi, govoreč o neki „življenjski energiji“ komike, ki naj bo zadnji razlog za organski tok te komike. Če je komika sama par excellence protiživljenjskega značaja, kako more tedaj sloneti njen tok na neki življenjski energiji? In če je Bergson v pričetku teh podrobnih izvajanj govoril o tem, da se njegove premise ne smejo smatrati za neke ostre formule, češ, da slede vsa pojasnila pozneje, tedaj je on zdaj na koncu izvajanj podoben človeku, ki dela vedno na novo dolgove, ne da bi jih mogel kdaj plačati. Koliko važnosti pa je pripisovati njegovemu kratkemu poudarjanju „socijalnih tal“ komike, sledi že iz naših izvajanj v prvem odstavku. (Dalje prihodnjič.)



IVAN ZOREC:

LJUBICA.

KOS POTOPIŠA. (Dalje.)

Ko sva prišla blizu šole, je ravno učiteljica stopila na cesto. Za njo se je usula vesela otročad in se je kričeče razletela.

„Ali ste že končali, gospodična?“ sem vprašal kar tako, da sem kaj dejal.

„E, dosti mi je za danes. Saj so tudi otroci veseli, če gredo prej domu“, mi je sladko odgovorila v gladki nemščini, a z izrazitimi srbskohrvatskimi naglasi.

„To pa to!“ sem vztrajal pri svoji hrvaščini, česar pa ona menda niti zapazila ni.

„Pusti grdobo!“ me je tiho posvaril tovariš.

„Na svidenje, gospodična!“

„Auf Wiedersehen!“ je zapela in si gotovo mislila, da me je močno prekosila.

„Kaj se spotikaš ob to --!“ se je jezil Bogunović.

„Kdaj se ti je tako zamerila?“

„Hud sem nanjo, ker se vlačí s temi nadutimi tujci in se spakuje s tujim jezikom ter s svojim vedenjem krade čast poštenim ženam tega okornega, a dobrega ljudstva.“

„Trda je tvoja sodba. Dekle morda res ni dosti prida, ali zaradi nje ostanejo vse druge lahko to, kar so.“

„O, ne! Kdor vidi njo in sliši Martineka, ne more dobro misliti tudi o drugih. — Sploh pa ne maram ženske, ki hodi po svoji ženskosti.“

„Tu bi ti pritrdil.“

„Tudi drugače si mojih misli. Ali ti se lažje premaguješ: kar zamahneš z roko in stopiš preko nesnage.“

„Saj res ni, da bi si zaradi te ženske ubijal glavo. Čeprav je „naše gore list“, kaj briga nas njena muhavost! Morda niti ni prav čiste —?“

„Toda jaz tujce tako črtim, da me kar boli, če vidim, kako se kdo naših ponižuje pred njimi! Ako bi Ljubica ne bila hči našega naroda, verjemi mi, še opazil ne bi njenih grdobij!“

„Dobro si rekel! Daj mi roko!“

„Ljubica morda res ni prav zdrave pameti; gotovo pa ni čisto pravega zdravja, kakor bi rekel ti. — Kaj ti je napravila malo prej, predno smo mi prišli sem? Vojakov in častnikov ni bilo, da bi se bila zabavala z njimi. Sila ji je morala biti pa tako velika, da je neko popoldne drvela naravnost do ruskih ujetnikov, ki so tu gori proti Mostaru, kaki dve uri odtod, popravljali cesto. Osvojila si je najprej lepo po vrsti vse njihove stražnike, potem pa si je izbrala neverjetno število krepkih Rusov in jih je neki strašno ožemala vso noč. Drugi dan se je vrnila domu kakor bi prišla z izprehoda. Nič ji ni bilo!“

„Saj sem torej vedel, da ni prav zdrava!“

„Čudna ženska, zares!“

Ko sva čez nekaj časa prišla pred krčmico, je bilo tam že dosti tovarišev, ki so si med veselim smehom pravili svoje kratkočasnice.

„Prepozno sta prišla. Zamudila sta prizor domače sreče. Martinek je ravnokar natreskal svojo suhopeto Ljubico!“

„Kako, zakaj?“

„Zalotil jo je s svojim slugo!“

„Vraga!“

„Zdaj pa sklemeta menda spravo, ker sta utihnili.“

„Kaj pa je z vojakom napravil?“

„Smejal se mu je, pa za liter vina mu je dal, da se spet okrepeča, kakor je dejal.“

„No, to je že lepše storil.“

Zvečer smo dražili Martineka. On pa se je režal in je vpil:

„Disciplina mora biti! Sama si ne bo trgala svetopisemskih jabolk, dokler sem jaz tu! Že iz zdravstvenih ozirov ne!“

„Ali to je vendar preveč: kar nabiješ jo!“

„Glej ga! Ali naj se ustrelim? Ženska te ima rada in te spoštuje le, če se te boji!“

„No, da je le sprava spet v hiši!“

„Če ne bo druge pomoči, bom napravil kakor križarji s svojimi ženami, predno so šli na jutrovo!“

„Kaj je nisi še sit?“

„Ne še, in vsak dan najdem kak nov čar na njej.“

„Dobre oči imaš.“

„Saj ne mislim zunanjih čarov. Ampak še nikoli me ni nobena ženska tako mikała. Mislim, da se je ne bi naveličal nikdar.“

„Ali ne hvališ preveč?“

„Prej premalo! Velika njena čednost je, da je prismojena kakor ženska, druga, tej enaka, pa je, da je strastna in goreča kakor zanemarjena in prezirana odaliska. Tudi zato mi je všeč, da je v svoji ljubezni tako vdana in krotka. Ampak včasih jo moram pa le nabiti; naj spozna, da je ne zanemarjam.“

„Človek ne bi mislil, da imaš toliko daru za pravega zakonskega moža: Babnico zasačiš z drugim, zapeljivca obdaruješ, a njo nabiješ, da bi te rajši imela! In neznatna in pretegnjena je kakor tistih sedem lačnih let, — ti pa jo milo ogleduješ in iztakneš na njej nekake ‚čare‘. Mi smo, kar in kjer smo, — ti se držiš doma in pestuješ svojo koščeno hurisko, ki ti je ni nikoli dosti! In tako dalje.“

„Samo v mohamedansko vero bi prestopil, če bi se kdaj ženil. Drugače se ne menim o teh stvareh.“

* * *

Nekoč, ko je bila že nastopila deževna doba, smo po obedu obseleli. Zunaj je lilo; skalnata pobočja strmih hribov so se skrivala v lene megle, ki so se nestalno vlačile ob pogorju. Oči so nam silile skozi omegele okna, dolgčas se nas je prijemal.

Martinek zvrne kozarec vina vase in nas gleda.

„Kaj sem vam že pravil o svojem strašnem porazu pred nekaj dnevi?“

„Nisi, nisi! O kakem porazu vendar?“

„Najprej, prosim, mi obljubite, da boste krotili mojega Bogunoviča, potem izprožim!“

„Ne boj se, kar začni!“

„Dà, sitna reč. Ampak tako je, če si preveč upaš, ko ti že peti križ sili na rame, in si že toliko doživel na tem smešnem svetu!“

„O-o-o! Spokornik — ali prav slišimo?“

„Nič spokornik, samo premaganec po hudem in vztrajnem boju! Le poslušajte: Moja ‚neprimerljiva‘ in božanstvena Dulcineja mi je morala napovedati domači post. Saj ne rečem. Vsak post je koristen. Tega so se gotovo zavedali tudi razni verski ustanovitelji. Kajti ob postu se telo odpočije v vseh udih, človek si nabere novih, svežih željã. Ali post, o katerem vam pripovedujem, se je čudno zavlekel. Pa si malo preberimo, sem si mislil v svoji nestrpnosti in sem stopil na pošto, kjer sem bil menda prav dobro zapisan.“

„Torej muce so te?“

„O, kaj še! Povabile so me bile za zvečer na čaj.“

„Koliko jih je bilo?“

„Poštne menda tri; prišli pa sta tudi dve sosedi, prav čedni, mladi srnici.“

„Z njimi torej si srebal čaj in skrivaj hrepenel po svoji oglati Dulcineji?“

„Saj ne veste, kako je bilo! — Muce so me silile s čajem; ko pa so videle, da mi ta reč ne gre, čeprav je bil pravzaprav rum s čajem, so pokazale vino, krasno vino, vam pravim.“

„Že vemo: Napil si se in zasmrčal sredi mijavkajočih in zavija-jočih muc!“

„Nisem, veliki Alah mi je priča! Samo toliko sem ga potegnil, da sem prišel do prave sape in do modre besede; drugače sem pa silil z njim dekleta, ki so res postala kmalu prav zgovorna in priljudna, da sem jih že lahko začel pestovati in preskušati. V začetku so se branila kar tako še, na videz in ker so se še nekoliko ozirala druga na drugo. Počasi so postala čisto krotka, in vse jih je strašno zanimalo in zabavalo. A ko sem nazadnje upihnil luč, ni bilo nobenih zaprek več. In se je začelo! Ljudje božji, nikoli ne bi bil mislil, da je tudi tukaj kaj takega mogoče!“

„Saj to ni tukaj!“ je rojil Bogunović. To so same tujke, naše niso take!“

„Kaj ti nisem povedal, da sta bili tudi dve domačinki?“

„Bog ve, odkod sta se priklatili! Tukaj takih ni in ni!“

„In Ljubica?“ so ugovarjali nekateri.

„To je prismoda brez sramu in ponosa!“

„Deklet tu res ne dobiš lahko,“ je posredoval star častnik. „Zato pa prav lahko poročenih žen, kolikor hočeš!“

„Dà, dà, to ve vsak izkušen človek!“

„Počasi boš res izpridil ves svet!“ so se smejali Martineku, ki je bil vesel svojih pazljivih poslušavcev.

„E, kaj! Prepozno sem prišel; saj je že izprijen zadosti, kakor mi potrjujejo vsakdanje izkušnje. — Moje devičice so me torej počasi le posukale. Nisem mogel pa nisem mogel več sam zmagovati. Sredi noči sem skočil po pomoč!“

„Res je, in Bog ti daj srečo za prekrasno zabavo!“ so skoraj hkrati zavpili trije častniki.

„Premagan sem bil, ali častno in dolgo sem se branil!“ je mož vzdihnil in izpil velik kozarec vina, ki mu je ves čas prilival ruma.

„Kaj pa Ljubica?“

„O, blaženi oče Radecky, vse muce, kar sem jih dozdej poznal, niso vredne, da bi jih samo primerjal z njo!“

„Kaj torej iztikaš drugod?“

„Saj morda ne bom več, posebno še zato ne, ker se mi zdi, da je morala kaj zavohati.“

„No?“

„Tako nekaj temno in čudno me ogleduje.“

„Pazi, da se ti tudi pri njej kaj ne zgodi; kajti za to bi težko dobil pomoči!“

„O, brez skrbi, gospodje!“

„Seveda, saj mu sluga pomaga!“ ga je pičil tovariš.

„Tudi to sem uredil: Slugi sem zapretel s fronto, a Ljubici sem zažugal, da se ob tisti priči izselim!“ je razodel, ko se je polegel gromski smeh.

* * *

Nekoč sem bil pri Martineku. Predno sem se poslovil, je prišla Ljubica in je prosila svojega prijatelja:

„Povabi za zvečer gospoda nadporočnika!“

„Ti si gospodinja!“

„Prosim“, se mi je nasmehnila, „ne odrecite mi, če vas vabim, da bi prišli k nama na mal prigrizek.“

Po večerji me je Martinek odvedel in mi je spotoma zabičeval:

„Karkoli bi videl ali slišal, je samo zate, da veš. Drugim povem morda ob priliki že sam.“

Ljubica je naju že pričakovala. Bila je v črni obleki s širokim belim ovratnikom in z veliko živobarvno ovratnico, ki ji je ohlapno padala po velih prsah; tudi ozek in kratek bel predpasniček se ji je prav čedno podajal; močni in dolgi, kakor noč in greh črni lasje so bili na tilniku rahlo prevezani, drugače pa so se ji prosto in na težko vsipali po suhih plečih doli preko neznatnih ledij. Izpod gostih, lepih obrvi so streljale velike, temne in globoke oči.

Prinesla je ogromno vina in je dejala:

„Imam še. Ko ukrofito to pletenko, dobimo še boljšega. — Pijmo!“

Krepko ga je potegnila in je prižgala nekak samovar za črno kavo. In težko je bilo reči, kaj je boljše, ali vino, ki nam je toplo lezlo v žile, ali črna kava s svojim mamečim vonjem in dramečim okusom.

Martinek je po svoji navadi zvrčal vase cele kozarce. Seveda je bil kmalu „premagan“. Z Ljubico sva ga spravila na zofo, kjer je takoj bučno zasmrčal.

Ko sem hotel oditi, je poskočila in mi zastavila pot.

„Nikamor se vam ne mudi! Pijva in pogovarjajva se!“

Mojih ugovorov še poslušala ni; mirno mi je natočila iz posebne steklenke in mi začela pripravljati še črne kave. (Konec prihodnjič.)



PASTUŠKIN:

DVA VLAKA.

Dva vlaka iz dveh si dalj
sopeča, srdita
nasproti drvita,
z desne hlodi, z leve kralj.

Sredi mosta — hreščeč objem.

Ne: žinga-žing —
drug drugega prosta
sopihata z mosta,
na levo hlodi, na desno kralj.

Dva vlaka se ob pogorji
vijeta,
dva vlaka v dve obzorji
rijeta;
za njima dim kot slutnja siva:
„Jo že še bolje pogodiva...“



MARIJA KMETOVA:

BREZ TAL.

(Konec.)

„Jutri se odpeljem.“ Odkod so bile prišle te besede? Kdo jih je izrekel? In kakor da je bil to ukaz, strog in brezpogojen — vdati sem se morala, in nisem se mogla zoperstavljati. Mina se je čudila, a videla je, da je prav tako in ni me zadrževala. — Kakor v snu, težkem in bolnem sem se odpravljala iz Trsta — in da bi mi ne bila Mina spravila prtljage na kolodvor, sama bi je ne bila. Pustila bi bila vse skupaj v Trstu.

Milana nisem videla nič več — nisem se mu upala pogledati v obraz — sicer, sicer bi morda ne mogla oditi. In — saj je bila to njegova želja, njega ukaz! Kaj sem hotela? —

Ne vem, kako sem bila prišla na kolodvor, noge so se pregibale same od sebe. Mina mi je bila kupila vozni listek, pripravila mi je prostor v vagonu. Jaz sama sem bila kakor otrok, še manj, kakor da me ni.

Joj, ta vožnja iz Trsta!

Nisem čutila glave, ne rok in ne nog; brezizrazno so mi zrle oči v tla, komaj da sem okrenila glavo proti oknu. Kakor bi bila sredi težke, neznosne boleznin in da bi me bili odvedli na morišče, lažje bi mi bilo.

Sam Bog ve, kako sem priromala v Bukovico, kdo me je prvi sprejel na hišnem pragu, s kom sem govorila! Ko sem bila zaprla vrata v sobi, sem zaslišala besede: „Potepenka!“ — in to je bila mati. Nasmehnila sem se menda, legla sem in noč se je zgrnila nad menoj.

12.

Ali me je bil Jože vesel, ko sem bila prišla domov? Ne vem. Ali mu je bilo vsaj prav to? Kdo ve! Če je govoril z menoj, so bile njegove besede trde. Ni me izpraševal o Trstu, ne o mojem zdravju, čeprav sem bila bleda kakor smrt. — Videla sem, da mu niti v napotje nisem bila. Bila sem predmet, ki spada k hiši —. Res je bila Jožetova sestričina tu, res sta se rada videla z Jožetom, a ljubosumna nisem bila. V meni je bil Milan — le on, in zato, kaj bi? —

V prvih dneh me je stresala mrzlica, bala sem se, da zbolim resno, pa sem si dejala, da je to gotovo od tega, ker premišljam in se potapljam v žalost. In prišle so mi na misel besede, da je v delu zdravje, in šla sem in sem se oprijela dela, zdaj — kot rešilne bilke.

Jožetova sestričina Reza me je pogledovala od strani in se mi je nasmihala. Pošepetavali sta z deklo za mojim hrbtom, hihitanje je bilo čuti iz kotov. Pač me je zapeklo, oblila me je rdečica, a kaj! Hodila sem po svojih potih in se nisem brigala za vso hišo. Jože je govoril z menoj, kadar je prav moral, a Reza je bila zdaj prva v hiši — in materi je bilo všeč to. Tako hip za hipom so mi prihajale misli, da bi se me radi iznebili vsi skupaj, — a zamahnila sem z roko in šla po opravkih.

Delo — zdravje? —

Saj sem bila preslaba. Od dneva do dneva sem čutila bolj in bolj, da pešam, da slabim. Zdaj pa zdaj se mi je zvrtilo pred očmi, zdaj pa zdaj me je obšla slabost. Še bolj sem se pogreznila v delo. Hotela sem, na vsak način sem hotela.

„Moram, moram, moram!“ sem si klicala spet in spet. Kakor brezumna sem delala ves dan; prva sem bila na nogah, zadnja sem šla k počitku. Ni bilo spanca, le neka težka mora je padla vselej name; in kakor svinčeni so mi bili udje.

Z Jožetom sva se ločila tiho in brez besed. Kar samo od sebe je bilo prišlo, da sem imela sobo čisto zase; kar samo od sebe je bilo prišlo, da nisem bila več žena Bergantova. In čudno, vse mi je bilo prav. Vsepovsod je živel Milan z menoj, in Jožeta niti videla nisem več.

Prišlo je najhuje: glava mi je opešala, neskončne slabosti sem začutila v možganih in nič več nisem mogla delati, ostati sem morala v sobi. Poležkovala sem. V glavi je bilo čudno votlo, in kakor bi se pregibala v tej votlini težka krogla. Roke so mi omahnile same od sebe, v nogah se je treslo in le spanca, spanca sem si želela.

Povsod je bil Milan: pri postelji je sedel in mi je govoril; po hiši je hodil, na polju je bil, v vsaki bilki je živel. In vendar — ni ga bilo — nikjer, nikoder. Bala sem se, da zblaznim.

Ali bo to vedno tako? Kako dolgo še? In potem, kaj bo potem?

Ni bilo človeka, ki bi se bil zanimal zame in mi dal dobro besedo. Dekla mi je prinašala hrano; pozno, ko so drugi pojedli že vsi. In tako se mi je zdelo, da so bili to ostanki. Vse je bilo postano in mrzlo, in čudila sem se, da morem živeti ob taki hrani. Nisem se pritožila, saj menda sploh vedela nisem, kaj bi bila rekla.

Nekoč, ko mi je bilo najhuje in me je bolela glava do neznosnosti, je bila prišla mati. Nisem imela toliko moči, da bi jo bila pozdravila in jo prašala, kaj hoče.

„No, Helena, koliko časa misliš kuhati trmo, kaj?“ je dejala, in besede so me udarile kakor s kamnom. „Ležiš, ne delaš nič in vsa si izprijena,“ je govorila dalje. „Bog ve, kaj si počenjala tam v Trstu! No, prišlo je pač na moje besede, ko sem bila že zdavnaj dejala Jožetu, da nisi nič prida. Ali veš, da si nesreča za našo hišo? Ali veš, kaj počne Jože zdaj? Pije — in greh se dela v hiši! Kaj si slepa? No, odgovori, kaj te ni prav nič sram?“

„Mati, jaz ne morem,“ sem šepnila, a že me je zapeklo v glavi, da sem se stresla.

„Kaj ne moreš? Povej, kaj ti je? Vsaj govori! — Uf, da je vzel prav tebe, prav tebe! Ne vem, ali ga je hudoba premotila, ali kaj! Pa kaj misliš pravzaprav? Kako bo to? Kaj boš večno ležala tukaj, da segniješ od lenobe? Uf, to ste mestni ljudje izprijeni!“

„Mati, jaz ne morem, ne morem...“

„Morda si pa — čeprav se ti nič ne pozna — pa morda vendar! Saj se razumem na gosposke ženske! No, pa povej, nič naj te ne bo sram!“

Pomislila sem in razumela.

„Ne,“ sem dehnala.

„Torej ne — no, pa sem bila mislila, da je to. — Če pa ni, potem si pa le tako potuhnjena! Jetike nimaš, ne kašljaš nič, pljučnica tudi ni — torej ti ni nič. Ampak, Helena, tako ne bo šlo! Pri nas ne utegnemo streči ljudem, ki pasejo lenobo. Le zakaj si ti pravzaprav na svetu! Bolje bi bilo, da bi te ne bilo. Taka izlenarjena ničvrednost! Pa prav tebe, prav tebe je moral vzeti v hišo! — No, saj zdaj je že uvidel — in kesa se. — Vendar žena si le njegova; poročena sta le po božjih in cerkvenih postavah. Kar je — je. In to ne gre, da živita vsak zase, kakšen zakon je to? Zato pa le pusti tisto jezico, bodi gospodinja, kakor se spodobi in Rezi nikari ne zavidaj! Če bo videl Jože, da si za kaj, tudi za Rezo ne bo več lazil. Bo že šla od hiše, to je moja skrb. Tako pa ne gre več, ljudje že jezikajo. Tak, Helena, ali boš, ali ne boš?“

„Mati — jaz ne morem.“

„Pa pusti — pa kuhaj trmo! Da bi bila jaz Jože, bi ti jo izbila iz glave. — Od same hudobije te bo konec. Saj bi bilo morda boljše zate in za nas vse. Tak, Helena — še enkrat!“

Tako me je že stiskala bolečina v glavi, da sem zaječala:
 „Pustite me, za božjo voljo vas prosim, pustite me!“
 Trdo so se zaprla vrata.
 „Morda bi bilo bolje...“ je pripolzela misel.

* * *

V tisto težko, morečo bolečino, ki je prepajala vse moje telo, se je kakor z nožem zajedala vame misel na odrešenje, na konec. Bolj in bolj živo mi je stopalo pred oči, da nimam nobene druge poti več. Kako, na kakšen način, o tem nisem razmišljala.

* * *

Soparno je bilo ozračje, zatohlo, da sem komaj dihala. Kakor bi bilo železo v mojih žilah, me je morila neka teža po vsem telesu, da sem komaj premikala noge. V glavi je butalo in tolklo, bala sem se, da mi počí čelo. Šla sem iz hiše na stezó ob Temenici in sem hodila počasi, kakor v blodnji. Po nebu so se razpredale motne mreene; zdaj pa zdaj je prilezel mesec izza mreene, medlo posvetil in se spet skril, kakor bi dremal. Neka vlažna, sluznata sopara je ležala vseokrog; in polja in travniki, kakor bi se jim zehalo. Temenica je spala, vsa lena je zdaj pa zdaj zašumela na ovinku, in vrbe so bile tihe, tako tihe, kakor bi bile umrle. „Kam bi s seboj, kako bi? In zakaj je tako? Kako srečna, zadovoljna bi bila vsaka druga, če bi bila Bergantova! A jaz — kaj hočem, kaj iščem? Kdo je bil, ki me je poslal v Trst? Kdo, ki mi je pokazal Milana? Kdo, ki je vlil ljubezen vame? Kdo, ki me tira iz nezadovoljstva v nezadovoljstvo — dalje in dalje? Joj, zakaj, čemu vse to? Kaj je v meni, da sem taka? Kaj, kaj, moj Bog!“ — Za vejevjem se je skrival tolmun. Ves bled je bil v mesečini in tam ob jelševju je nekaj zagrgalo, zamrmralo in strah me je bilo. Obstala sem, se naslonila na vrbo in pogledala v vodo. Tu je globoka Temenica; tu bi šlo...“ Zdrznila sem se. „Kdo mi šepče?“ — Potem sem se zavedla. Grenak nasmeh mi je legel krog ustnic, vročina je plala v meni. Še enkrat sem se ozrla v vodo — že sem prestopila z nogo — „Milan!“ sem zaklicala. A ne, nisem mogla. Okrenila sem se in odšla proti domu.

„Saj ne morem — tudi tega ne zmorem...“

* * *

Ko sem šla po stopnicah v sobo, mi je prišel Jože nasproti.

„Kaj si ti, Helena?“

Tema je že bila in ni me razločil. Že sem ga čutila ob sebi, dišal je po vinu in hotela sem kar mimo njega.

„Seveda si ti! Poglej, poglej! Kaj si še živa?“

Zbodlo me je. „Tudi ta se čudi,“ sem pomislila.

„Pusti me, Jože, slabo mi je...“

„Slabo — vedno ti je slabo! Tako si kilava, da se mi kar studiš.“

In odšel je.

Opreti sem se morala ob steno, da nisem omahnila. Neskončno me je zaskelilo v glavi, in v istem trenutku je prišlo kakor ukaz: v sunku sem se obrnila, stekla iz hiše, tekla in tekla —. Le to vem: kako me je objela voda, kako me je zazebló, kako me je dušilo in sem zaklicala na pomoč...

* * *

In potem je prišlo v neki noči kakor spomin: odprla sem oči in sem se zavedla. Koliko časa sem ležala v nezavesti? Prihajale so bolezni — druga za drugo — in čudno, vse sem prestala. Zakaj je tako žilav človek, ki je v napotje sam sebi in vsem in je najbolje, da gre?

Koliko razburjenja je bilo prišlo v hišo Bergantovo! Koliko besed je padlo name, čezme, preko mene! Govorili so, da sem po nesreči zašla v vódo; govorili, da se mi je zmešalo; govorili, da me je potegnila sama hudoba v tolmun... In jaz ne vem, kdo je imel prav.

13.

Zima je zdaj.

Sedim pri oknu in gledam: belo polje, beli griči; Temenica je z ledom pokrita. Črne pike nad snegom, to so vrane; črne roke nad snegom, to so vrbe. Bela je zemlja, belo je nebo; in časih pride solnce kakor dremavica.

Meni pa je vseeno: bodi zima, bodi pomlad; bodi poletje ali jesen.



LUCIJAN MARIJA SKERJANC:

GLASBENI PREGLED. (Konec.)

Pri gledališki umetnosti določujeta vrednost predstave dve komponenti: kreacija vsakega posameznega predstavljavca zase in njegovo življenje v okviru celote. Oglejmo si torej zmožnosti vsakega naših opernih članov posebe s kritičnega stališča, brez ozira na njih priljubljenost v gledališču in izven njega.

Razdelitev pevskih moči naše opere po kategorijah njih glasovnega značaja in uporabnosti je zelo otežkočena vsled nesistematičnosti podeljevanja vlog; vidimo namreč često istega pevca nastopati v glasovno dijametralno si nasprotujočih vlogah, ki vsled tega tudi njemu vse bolj kot prijajo. Kakor bomo videli, ensemble sicer res ni mnogoštevilen, nikakor pa ne tako majhen, da bi bilo potrebno tako kvarno razvrščevanje. Pod to nesistematičnostjo trpi koj naša I. sopranistinja H. Richterjeva. Njen glas jo označuje brezdvomno kot mladostno-dramatično sopranistinjo; njegova moč je v razvitju mirnih, širokih tonov srednje lege; v dolgih, spevnih scenah, ki pač smejo biti dramatične, se najlepše pokaže. Najvišji toni — morda vsled nepravilnega nastavka — nimajo prave zvočnosti; tehničnim težkočam koloratur njen pastozni glas ni kos. Vsled tega je najbolj uspela v vlogah, ki zahtevajo čist, peven in nepatetično dramatičen glas; tako ji je popolnoma odgovarjala Tatjana v operi „Jevgenij Onjegin“ P. I. Čajkovskega. Sanjava, resna in zaljubljena Tatjana je v nji našla — vsaj v pevskem oziru — pravo interpretinjo, ki je svoje zmožnosti pokazala v najlepši luči v prizoru s pismom. Tudi kot Liza v „Pique Dame“ istega skladatelja bi bila prav dobra, da je ni kazila razmišljena igra; Mařenko v „Prodani nevesti“ je predstavljala povsem dobro; tudi vlogama Mimi v Puccinijevi operi „La Bohème“ in Margarete v Gounodovem „Faustu“ je odgovarjala — razen nekaterih mest (arija o nakitu v Faustu!) — dovolj spretno. Nikakor pa nista njenemu glasu ležali vlogi Gilda in Leonora v Verdijevih operah „Rigoletto“ in „Trovatore“; negibčnost, hladnost, nelahna in nezvočna višina ter pomanjkanje temperamenta njenega glasu in igre so bili najboljši dokazi, kako neprikladne so ji take in enake vloge. Tudi v „Postillon

de Lonjumeau“, komični operi A. Adama, so ji koloraturni deli delali preglavice in zato ni mogla dobro uspeti. Njena igra in mimika nista posebni, včasih še celo prav slabi; tudi v tem ji vloge, ki se prilegajo njenemu glasu, bolj prijaajo od ostalih.

Ta pevka deli zadnje čase svoj epitheton ornans: „primadonna“ z Z. Zikovo, ki je pela vloge zelo različnega glasovnega značaja, od dramatičnih, preko koloraturnih do liričnih in celo operetnih. Izmed vseh vlog se ji je najbolj posrečila Rusalka v istoimenski Dvořákovski operi; nekatera mesta, kakor arija v zadnjem dejanju, so bila res prav lepa. Tudi njen glas je lepši v srednji legi kakor pa v višini, ki zveni nekam trdo in votlo; gorkote mu manjka, kar je posebno kvarilo njen vtis kot Nedda v Leoncavallovi operi „Pagliacci“. Ostale vloge je izpeljala manj dobro, mogoče vsled neoriginalne igre; pa tudi glasovno se mi zdi, da je bila začetkom sezije boljša kot sedaj.

Glas K. Gajeve je mehak, polnozvočen tudi v lahkotni višini, jasen in gibčen, opremljen torej z lastnostmi, ki jih zahteva glas operne subrete. Seveda se kot taka ni imela prilike pokazati, ker je nastopala po večini v manjših, njenemu glasovnemu značaju in zmožnostim ne odgovarjajočih vlogah, izmed katerih sta bili večji le Olympia v Offenbachovih „Hoffmanovih pripovedih“ in Filina v Thomasovi „Mignon“, kjer je razen svoje tehnične izurjenosti in temperamenta pokazala veliko igralsko spretnost; omenitve vredno (a dozdej po krivici še nikdar omenjeno) je njeno stalno napredovanje v pevskem in igralskem oziru.

Operetna subreta R. Thalerjeva, je v svoji stroki neoporečno izborna, tako pevski kot igralski; ne vem, po čigavi krivdi je zašla v opero, kjer ji nedostanost glasovnega materiala in njegova neizšolanost nista dopuščali smiselne kreacije, čeprav se je igralski uspešno uveljavila. Neprimerno boljša je bila v operetah (J. Straußov „Netopir“ in O. Nedbalova „Poljska kri“), kjer je pokazala razen temperamenta žal tudi še precejšen kvantum — razposajenosti. Karakteristična zanjo je fina okusnost v izberi toilet — pri gledališču važen faktor.

E. Levova je nastopila le v dveh vlogah Giulietta v Offenbachovih „Hoffmanovih pripovedih“ in Lepa Helena v istega skladatelja istoimenski opereti), kjer sta seveda neizrazitost glasu in njegova tehnična nepopolnost kvarili dobri vtis, ki ga je napravila v igralskem in dekorativnem oziru.

Manjše sopranske vloge so bile prav dobro zastopane po A. Vrhunčevi, ki je tudi zelo spretno igrala, in T. Šušterjevi, učenkah našega konservatorija, ki zbujaata upravičene nade.

Mezzosopran so zastopale C. Medvedova, V. de Thierryjeva in A. Ožegovičeva. Prva je vse svoje pevske in igralske zmožnosti naj-sijajneje pokazala kot grofica v Čajkovskega operi „Pique Dame“, ki bo ostala gotovo vsakemu resnemu ljubitelju gledališke umetnosti v spominu. Manj so ji odgovarjale ostale vloge. V. de Thierryjeva razpolaga z jako obsežnim in izrazitim ter patetičnim glasom, ki ga štejem k mezzosopranu, ker se mi zdi njegova višina dosti bolj pomembna od globočine. Najboljša je bila kot Azucena v Verdijevi operi „Il Trovatore“, kjer ji je patetičnost glasu pripomogla do popolnega uspeha; tudi Ježibaba v Dvorčakovi „Rusalki“ se ji je prilegala. Ravno patos, ki ji je v teh vlogah tako dobro služil, je bil vzrok, da je predstavljala naivno dete Mignon (v Thomasovi istoimenski operi) in veselo Olgo (v Čajkovskega „Jevgeniju Onjeginu“) toliko slabše, ker tu bi bil na mestu mehkejši, milejši glas. Njena igra je ravno tako odgovarjala le dramatičnim prizorom; za nežnosti je premalo distinguirana. Ožegovičeva je nastopala le v manjših vlogah, kjer je svoj obsežen, a neizrazit glas dovolj dobro uveljavila; igrala je vse vloge precej enolično in je bila najboljša kot Pavlina v Čajkovskega „Pique Dame“. Pravega kontraalta dozdej še nismo slišali na našem odru.

Izmed tenoristov je z najobsežnejšim, najzvočnejšim in najsvežejšim glasom obdarjen J. Drvota, ki je sebi prikladne, v italijanskem stilu pisane vloge v pevske in igralske oziru neoporečno izvedel. Posebno dobro je uveljavil kantabiliteto svojega glasu in dramatičnost igre v operi „Pagliacci“ skladatelja R. Leoncavallo; njegovo zmagovito višino in milino v Verdijevih operah „Rigoletto“ in „Il Trovatore“, povsod nastopajoč v glavnih vlogah.

Lirični tenorist g. Stępniewski je pomembnejši vsled svoje muzikalne sigurnosti kakor glasovnega materijala. Srednja lega njegovega glasu je dosti izrazitejša in zvočnejša od višine, ki je nekam trudna; zato je boljši v operah, ki ne zahtevajo velike pevnosti, ampak se zadovoljijo z baladno-recitativnimi prizori. Tako je bil prav dober kot Lenski v „Onjeginu“, Hoffmann in Jongleur v operi „Le jongleur de Notre Dame“ J. Masseneta; dosti nedostatnejši v operah „Bohème“ in „Madame Butterfly“, ki rabita zvočnejšo višino. Igralski je bil povsod na mestu.

Glas L. Kovača je sladak, liričen tenor, ki je jako dobro uporaben v izključno liričnih, še celo sentimentalnih scenah (Wilhelm v „Mignon“, Fenton v „Veselih ženah“ O. Nicolaia). Višina glasu še ni tako prosta, kot bi morala biti in igralske nespretnosti kaže njegov dober vtis; kakor pa njegov napredek očitno kaže, imamo še mnogo

pričakovati od njega. Tenorista Wurscher in Schoell sta nastopila kot gosta, prvi kot Herrman v operi „Pique Dame“, drugi kot Faust v „Faustu“; oba se niti pevski, še manj pa igralski nista obnesla. — V manjših, osobito operetnih vlogah je nastopal F. Mohorič, pevski spretnejši kot igralski.

Lirični bariton je I. Levar, kojega moč je v spevnih, mehkih arijah večja kot v dramatično razburjenih prizorih; milini njegovega glasu so najbolj odgovarjale fine scene, kjer je tudi uveljavil svojo naravno igro (Onjegin, Trovatore, Madame Butterfly). Prevelika patetičnost tako v glasu kot v igri mu ne leži (Rigoletto) in napravi vsled tega mučen vtis.

Ostali baritoni občutno zaostajajo za njim; največ še obeta Štamcar, čigar glas je dovolj močan in izrazit ter mu le še manjka pile, ki bi ga nekoliko omilila; tudi votlosti organa je kriva neizšolanost. Njegovo uporabnost bo možno presoditi šele po končanem šolanju, vendar se lahko reče, da je bil v nekaterih vlogah že dovolj dober (Reich v „Veselih ženah“). Igra dosti slabše kot poje. Zorman je svoje neznatne partije povoljno opravil; v nobenem oziru ni ustrezal Wawrzyniecki.

Zastopnika serijoznega basa imamo v Zathayu in Rumplu; prvi je bolj dramatičnega, drugi liričnega značaja. Najbolj je odgovarjala Zathayu tudi v igri vloga Mefista in Rumplu vloga Lotharia v „Mignon“; vsestransko ju je prekašal basist N. Zec, ki je gostoval v vlogah Mefista in Falstaffa. Njegov bas je zelo obszežen, a v višini nespeven in rohneč; dramatični prizori so se mu najbolj posrečili. — Bas buffo ni zastopan.

Opereta razpolaga še z nekaterimi (razen omenjenih) člani, in sicer z drugo subreto V. Danilovo ter Trbuhovičem, Povhetom in Pečekom, vse dobro uporabne, ne preveč karakteristične moči. Zbor sestoji iz številnega, po večini dobrega materijala; v splošnem je ženski zbor, posebno soprani, šibkejši od moškega, pri katerem se odlikujejo basi; celotni vtis bi bil prav dober, če zbor ne bi prišel vedno navzkriž z orkestrom, kar kaže precejšnjo nediscipliniranost. — V oči bodoče so neokusne obleke zbora, ki pri najdramatičnejših prizorih silijo k smehu.

Režija glavnih opernih del je bila v izkušanih rokah bivšega tenorista, F. Bučarja, ki jo je vodil vselej zelo premišljeno, mestoma preveč suhoparno. Dekorativno mu je stal ob strani V. Skružný, ki je izdelal spet celo vrsto lepo dovršenih kulis. Glavni dirigent in ravnatelj opere je F. Rukavina, oseba, o kateri se pri nas že vse leto največ in najrazličneje razpravlja. Če se lotim le popisa njegovega muzikalnega

delovanja, mislim, da ga takole najbolje karakteriziram: Glavna poteza njegovega dirigiranja je hotenje, prinesiti melodično frazo do veljave ter z eleganco izpopolniti to, kar primanjkuje na poglobitvi. Najbolj se mu posreči interpretacija Čajkovskega (Onjegin, Pique Dame, V. simfonija), kjer prevladuje družabni ton in je dramatičnost uveljavljena le v drugi vrsti. Dramatičnosti, ognjevitosti in patosu, kakor jih zahteva n. pr. Rigoletto, ni kos. Kvarna uspehu je njegova površnost pri naštudiranju, ki se javlja pri vsaki predstavi — razen prve v seziji. Precej nesmotreno je njegovo razdeljevanje vlog, kakor sem že omenil pri naštevanju članov ensembela; zdi se, da tu vladajo nepojasnjene, očitno koruptne razmere, na katere je že marsikdo opozoril — a brez uspeha. Čudno se mi zdi, da se vsi očitni in prikriti očitki odbijejo ob trdi koži napadenega.

Njegov protitip v dirigiranju je I. Brezovšek, pri katerem prevladuje vestnost pri naštudiranju in izvajanju nad temperamentnostjo in ognjevitostjo; zato se odlikuje pri nepatetičnih delih lahnejšega ali pa komičnega genra (Mignon, Vesele žene); kjer pa bi morali triumfirati dramatičnost in strastnost, mu njegov temperament ne dopušča živjetja (Pagliacci).

Nastop M. Ungra, ki je dirigiral opero „Il Trovatore“, nikakor ni bil tako imeniten, kakor ga je slikala kritika in tudi ozir na to, da je bila to prva opera, ki jo je dirigiral, ne more opravičiti mestoma zelo občutnih nedostatkov v interpretaciji; linija melodij je prišla ob lepoto in enoličnost ritma je bila preveč poudarjena. Na vsak način je bila izbira te opere neskladna z dirigentovim občutjem in njegovo izkušnostjo, kajti pri tej operi ima dirigent razen svoje naravne naloge dirigiranja še to, da popravlja in omiljuje nedostatnosti kompozicije. — Lepše sta se izkazala slučajno v odsotnosti ravnatelja nastopivša dirigenta U. Perić in A. Balatka, ki sta svojo nalogo v splošnem prav dobro vršila.

Repertoar je bil v primeri s pevskim in dirigentskim ensemblom obupno reven; v vsem se je na novo uprizorilo v desetih mesecih 9 oper, 4 operete in povrh še 3 baletne scene, ki so se odlikovale po pravcati babilonski zmešnjavi.

* * *

Izmed letošnjih publikacij je omenitve vredna le izdaja M. Kogojevih treh samospevov, ki pa pričakovanju v nobenem smislu niso odgovarjali. Razen tega je izšel Pavčičev klavirski album s popolnoma pedagoško tendenco. —

H koncu naj omenim, da je kritika pri nas, žal izgubila svoj vzgojni pomen, ker je po večini služila le osebnim namenom sovraštva ali glorifikacije in niti kritiki niti kritiziranci (ki so bili sploh preveč nervozni in niso uvidevali, da gleda kritik s hudobnim očesom) niso znali obdržati nestrankarskega stališča. Mislim, da bi bilo dobro, če bi se kritika (tudi gledališka!), nahajala le v rokah strokovnjakov, ki imajo vpogled v notranje razmere naših glasbenih zavodov, če hočemo dvigati našo kulturo razsodno in ne slepo. V nasprotnem slučaju bodo pa ostale vse naše nade le cvet lokalnega patriotizma.



RAD. PETERLIN-PETRUŠKA:

VEČER NA POLJU.

Visoko nad menoj
sta dve zvezdi se vneli
in v somrak zagoreli
kakor pogled tvoj.

Kakor je tvoj pogled
pal v srca globino
in pregnal temino
in raztajal led.

Ah, tvoje svetle oči
so v srce zasvetile
in mi spremenile
v beli dan črne noči.

Kje je že čas ta, kje!
Zdaj sem sam in na tujem
o tvojih očeh premišljujem,
ki ko zvezde v daljavi žare.



IVAN ALBREHT:

TOMIJEVE TINE MLADA LETA.

(Dalje.)

Tini je namršila obrvi in je našobila spodnjo ustnico. Pograbila je vrečo in malo sekirico in je odšla. Žalitev, ki je prišla od tam, od koder je pričakovala tolažbe, jo je zadela tako, da je tisti dan želela tudi Sali — smrt.

Zasolzeno in utrujeno je stopalo dekletce po ozki gozdni stezi. Trnje je pikalo njeno kožo, ji je cefralo obleko in ji je zaviralo vrečo.

Baš je stopila Tini iz gozda in je imela komaj še par minut do doma, ko je nenadoma stal logar pred njo. Dekletce se je prestrašilo. Vreča mu je zdrknila z glave in sekirica mu je padla iz rok.

„Kam,“ jo je nahrulil logar nemško.

Tini je jecljaje povedala svoje ime.

„Ali ne veš, da ne smeš krasti,“ je nadaljeval logar in je že držal sekirico v rokah.

Dekletu so se šibila kolena od bojazni.

„Mati so rekli, da —“

V tem je začutila na desnem in na levem licu moč logarjevih rok. Obraz ji je gorel od udarcev in po glavi ji je šumelo in brnelo.

„Saj Rokavčeva Sali tudi,“ jo je zmagala maščevalnost in jeza — „in vse.“

„Räuberbage,“ je zagodrnjal logar in je odšel s sekirico svojo pot. Tini je še postala in si je otrla solze — potem je zadela vrečo in je odšla. Čisto novi pojmi so vstajali v njeni duši: Da je kradla, da je tatica in da je to nekaj grdega in prepovedanega. To jo je težilo bolj kakor vreča na glavi...

Ko je prišla domov, je povedala materi doživljaj z logarjem.

„Kaj se nisi mogla skriti,“ je poučevala mati z nevoljo.

„Nič več ne grem v gozd,“ je zatrdilo dekle med solzami.

„Zakaj ne,“ se je začudila mati.

Tini je pomolčala in se je ozrla nezaupno na mater, potem pa se je le ojunačila:

„Ker nočem biti tatica!“

Matilda je zardela in zagorela od jeze:

„Kaj, ti boš učilo mene — ti, piškur zeleni —“

Padalo je po hrbtu in po glavi, po vsem telesu — brez izbiranja.

Tini se je vila od bolečin — jokala pa ni več. Zastrmela je predse in njen obrazek je bil kakor od pepela.

„Po svetu pojdem,“ je pomislila zase in se je splazila na prosto. Ko je stopila iz veže, je postala in se je ozirala okrog sebe — potem je zbežala po vrtu na vas in dalje — naravnost proti Kočuhi, kjer je kmetoval boter Jože z ženo in z družino.

IV.

„Kadar hoče človek ubežati vsemu svetu, gre na Kočuho,“ je dejal nekoč učitelj iz Šmarjete — kakor je s senco užaljenosti pripovedovala teta Mica.

In res! Tu je samota, da bi človek pokleknil in molil. Njiva in gozd, pašnik in travnik — vse se druži v bratski edinosti. Po stopnjičastem svetu so naredko raztresene hiše, napol skrite med drevjem, zasenčene in vabljive. Osamljen hudournik zmoti včasih tišino na vasi, kadar hiti k Dravi pripovedovat novice z gora. Iz dalje strmi po okolici preko svojih bratov in bratcev ponosni Obir.

Ko je Tini prišla v bližino vasi, je postala. Trudna in potna je sedla pod grm kraj poti in je premišljevala. Grebla je z nogo po pesku in se je otožno in zadovoljno ozirala nazaj v smeri proti Sv. Jožefu. Na nebu so zagorele zarje, po cerkvah so se oglasili zvonovi. Ženske so hitele s polj — vsi obrazi skriti pod širokokrajnimi slamniki. Spodaj pri Dravi je nekdo klical brodnika.

„Če me spodé —“

Dekletce si je podprlo glavo z dlanjo in je iskalo izhoda.

„Po mleko sem prišla, porečem —“

S tem je vstala in je šla počasi proti Vrtniku. Pot je vedla med smrekami, borovjem in brinjem. Ob robu je že tupatam rdelo češminje, osamljena zvončica je mestoma kazala svoj vijoličasti kelih, ciklamen se je priklanjal marjetici v objemu zoreče trave... Tini je ogledovala vse to in je pozabila na jezo in na žalost, tako da ni vedela, kaj bi porekla, ko je stopila pri Vrtnikovih v vežo. Obstala je pri durih in je prisluškovala, če ni morda tete Mice ali strica Vrtnika — botra Jožeta v bližini.

Veža je bila temna in okajena, kajti dim se je valil iz kuhinje kakor iz tovarne. V kuhinji je bilo čuti več glasov in Tini se je zdelo, da razloči tetinega med njimi.

„Dober večer,“ je voščila plaho in je stopila par korakov naprej. Ko pa ni dobila odgovora, je ponovila isto in je obstala na kuhinjskem pragu.

„Joj,“ se je zavzela Vrtnica, ko jo je ugledala.

Tini je že imela nameravane besede na jeziku, a izrekla je samo:

„Prišla sem, teta —“

Iz solz je Vrtnica razbrala, da je dekletce odšlo naskrivaj.

„Kaj pa je bilo?“

Tini je pripovedovala in si je mela solzne oči z rokami.

„Nič več ne grem domov,“ je dostavila h koncu pogumno, ko je spoznala, da je teta Mica prijazna ž njo. Ta pa jo je peljala v sobo, kjer je carovala njena najmlajša deca.

Desetletni Francelj in par let mlajša Rezika sta sprejela s krikom in smehom malo sestrično in sta ji začela razkazovati svoje zaklade. Krogle iz goveje dlake, lončke iz krompirja in repe — vse same take reči, da jih je bila Tini vesela. Kmalu je bila zatopljena v igro.

„Kar pri nas bodi,“ se je razkoračil Francelj, „bomo pasli ovce! Joj, ne veš, kako naš kostrun trka!“

Peljal jo je v ovčji hlev in ji je razkazoval drobnico. Vsaka je imela svoje ime in o vsaki je vedel Francelj kaj zanimivega. Za tem so šli v sadovnjak in so skakali po travi, v skedenj so šli in na šupo, kjer je pri vsakem koraku zašumelo seno pod nogami.

„Tukaj bomo ležali, na senu — kaj,“ je ponudil Francelj in Tini je bila takoj zadovoljna.

Medtem je zaklicala teta Mica k večerji in deca je odhitela v hišo.

„Grda je Matilda, grda,“ je razlagala Vrtnica med jedjo in Tini je poslušala vse z veliko naslado. Vsaka beseda, ki je bila naperjena proti materi ali očetu, ji je bila živa uteha.

„Tudi Tomi — kar pije. Nič ni ž njim“, je menil Vrtnik.

„Stric,“ se je oglasila Tini — „pa mamó tepe.“

Vsi so sprejeli besede s smehom in tudi Tini sama se je smejala. Vse ji je prišlo tako kakor lepe sanje in le strah, da bi se morala prerano predramiti iz njih, jo je motil in ji je delal skrbi. Vendar je bilo vsevprek toliko razvedrila zanjo, da se ni utegnila vdajati samotnim mislim. Rezika, ki je že znala malce plesti in nekoliko kvačkati, ji je razlagala svojo učenost. Pripovedovala ji je o šoli in ji je kazala sveto pismo s slikami. Vesoljni potop je zanimal Tini najbolj.

„Ali bo še kdaj,“ je vprašala tako prisrčno, da se ji je smejala vse od kraja.

Rezika je skomignila z rameni in je vprašujoče pogledala očeta, a Vrtnik se je sklonil:

„Ali se bojiš, Tini?“

Dekletce je vtaknilo levi kazalec med ustni:

„Rada bi —“

„Zakaj?“

„Potem bi šli mi v barko — vsi: stric, teta,“ je naštevala po vrsti — „naših pa ne bi vzeli s seboj —“

Zopet je dobila smeh v odgovor.

„Takole si človek zavrže otroka,“ je menila teta Mica polglasno proti možu, ki je sočutno zmajeval z glavo.

Polagoma je odšla deca leč, a pokoj ni hotel k njej. Razigrana trojica se je smejala — Tini je bila taka, da bi je človek ne spoznal: Prva v razposajenosti, prva v smehu, prva v najrazličnejših izmišljotinah.

„Gremo štet zvezde,“ je ponudil Francelj, ko so se že naveličali igranja v senu.

„Kako,“ je hotela utešiti Tini svojo radovednost.

Francelj je razložil:

„Vsak človek ima svojo zvezdo. Kdor jih šteje in prišteje do svoje, umrje.“

„Tega že nočem,“ je odvrčala Rezika.

Tudi Tinco je zmagala bojazen.

„Doma bi že umrla,“ je premišljevala zase — „tukaj pa ni treba.“ Ugovarjati vendarle ni hotela; kajti stvar ji je bila preveč nova in mikavna.

„Poglejmo raje, če bo nebo odprto,“ je stopila Rezika z novim predlogom v ospredje.

„Kako je pa to,“ je zakipela v Tini radovednost z novo močjo.

Francelj in Rezika sta hitela s pojašnjevanjem:

„Na nebu se zasveti —“

„Kdor vidi in izmoli —“

„Dokler gori na nebu —“

„En očenaš —“

„Pride po smrti precej v nebesa —“

„Če umrje pod milim nebom,“ je še dostavil Francelj na koncu in Tini je gorela od začudenja in navdušenja. Poskakovala je od tal in je z obema rokama stiskala kratko krilce:

„To, to —. Dajmo to!“

Splazili so se na prosto. Topla noč je dihala bajke in na nebu so migetale zvezde kakor poredna očesca.

Sedli so pod košato jablo. Listje je šelestelo in tupatam je začivkal na veji ptič, ki se je bil mimogrede predramil iz spanja.

„Zdaj plešejo Vile,“ je razlagal Francelj.

„Rojenice hodijo okrog,“ je menila Rezika in je pritegnila Tinico k sebi tako, da je sedela v sredi med njo in med Franceljem. Vse tri je prevzela tajinstvena moč noči in čari davnih, pradavnih bajk —

„Kdo nosi pri vas otroke,“ je vprašala Rezika sestrično, ko se je bila naveličala gledanja proti nebu.

„Ne vem —“

„Pri nas jih nosi Kapusova Lena. Veš, kje jih dobi?“

Tini je odkimala in je še vedno s pozornostjo iskala odprtine na nebu.

„V tolmu pri Dravi. Samo ona sme tja. Če gre kdo drugi, ga precej potegne povodni mož k sebi.“

„Kako,“ je zopet strmela Tini nad novim razodetjem in se je priklonila tesno k družici.

„Tako — ker je velik in hud.“

„Otroke lovi in žene topi,“ je pojasnil Francelj z besedami, ki jih je čul pogostoma v dolgih zimskih večerih.

Tinico je začel polagoma zmagovati strah. Vse, kar je že čula ta večer in to noč, se je pletlo po njenih mislih tako živo in v taki bujnosti, da si že ni več upala prosto gledati okrog sebe. Kar se je ganilo kje — povsod je slutila Tini nevidno bitje. Zdaj je pričakovala prikazni od te, zdaj od one strani.

„Gremo spat,“ je zaprosila komaj slišno.

„Poglej — tamle precejajo Vile zlato,“ je opozoril Francelj in je pokazal z roko na nebesno stran, kjer se je bila pravkar utrnila zvezda.

Tini je zadrhtela po vsem telesu:

„Pojdimo —. Če pridejo sem!“

„Saj otrokom ne store nič žalega,“ jo je bodrila Rezika.

„Vseeno,“ je prosila Tini že blizu joka.

Ko so ležali v senu, je premišljevala Tini o vsem, kar je čula in doživela čez dan.

„Če bi le že bila velika,“ je tonila v želji — „potem bi vzela Francelja in bi ostala pri njem.“

Misel jo je prevzela s toliko močjo, da jo je zazibala v spanje. Kmalu se je razgovarjalo samo mirno otroško dihanje med seboj. Sanje so se pletle iz slike v sliko. Resnična minulosť se je srečavala in

se je družila s slikami podzavestne domišljije in je ustvarjala znana in neznana bitja in pokrajine. Najbolj grozna je bila tisto noč v Tinih sanjah podoba — materina.

V.

Tini se je predramila in je začudeno gledala okrog sebe. Od travovja je visela cunjasta pajčevina in lastovke so frčale skozi okrogle line ven in noter. Na mestih, kjer so se križali prečniki in podolžniki, je bilo nabranega prahu na kupe. Iz ene take kepe, ki je bila nekoliko večja od drugih, je sfrlela lastovica.

„Gnezdo,“ se je razveselila Tini in je hkratu spoznala svojo okolico. Onadva sta še spala.

Splazila se je s kupa in je stopila na prosto. Belo jutro jo je poščegetalo po zaspanih očescih in misel na dom jo je prevzemala, da je bila žalostna in plaha.

Ko je stala tako sama, je pomislila na mater in vse grdo je padlo ž njene slike. Tista edina noč je stala pred njo, ko sta ždeli z mamo pri umirajočem Tončetu. Stopila je že par korakov, da bi natihem odšla domov, ko je nenadoma ugledala botra Jožeta.

„Ali pojdeš z menoj,“ se ji je smejal in je napregal konja.

Dekletce se je nasmehnilo in je molčalo.

„Se peljeva v Celovec,“ je v šali vabil Vrtnik dalje.

Tini je odprla usta:

„Grem —“

Iz šale je nastala resnica in po zajutreku je posadil Vrtnik dekle kraj sebe na voz.

Bilo je proti koncu avgusta, lep in solnčen dan. Polja kakor poslikana in z zlatom potrošena, travniki v zadnjem zelenju po košnji, a zadaj zasanjani in strmeči gozdovi in gore.

Tini se je ozirala okrog in ni mogla do besede. Vse se ji je zdelo tako svečano in praznično, da ni mogla misliti na nič drugega kakor na Vile in Rojenice. Šele, ko je zagledala šolo v Glinjah, se je spomnila nenadoma:

„Ali ste vi Nemeč, stric?“

Vrtnik se je nasmehnil:

„Naak —“

„Naš atej pa pravi, da mora biti vsak človek Nemeč, če hoče kaj veljati.“

Vrtnik se je zopet smejal:

„Ali misliš, da jaz kaj veljam?“

„O saj so pri nas morali dati še za kozo deset goldinarjev,“ je pojasnila Tini z veliko resnostjo.

Boter Jože jo je stisnil k sebi:

„Midva ne bova nič „tajč pohrusten“, kajne, da ne?“

Tini je bila vesela prašanja in strica in same sebe. S prešernostjo se je domislila Rokavčeve Sali in pripovedovanja o ženitbah.

„Našega ateja že ne bi marala za moža —“

„Mene pa,“ je vprašal Vrtnik in je pognal konja v dir, tako da ni čul dekletovega pritrdila.

„Ali pa Francija,“ je nadaljevala Tini zase in to ji je ugajalo skoro bolj od prvega.

V Medborovnici sta zavila k Dravi. Ko sta ugledala brod, je pohitel stric:

„Naprej leti, nazaj drži — navprek pa podi! Kaj se ti zdi?“

Tini se je smejala čudni zagonetki in se je zaman trudila z ugibanjem.

„Če poveš, dobiš v Čelovcu nekaj dobrega,“ je priganjal stric šaljivo in je poklical brodnika.

Tini je ostala na vozu in je mislila na vse mogoče strani. Ko pa se je zamajal brod pod vozom, je kriknila v strahu:

„Nazaj, nazaj!“

Stric jo je prijel za roko in jo je dražil:

„Saj drži nazaj! Naprej leti in nazaj drži —“

Tini je pogledala začudeno, ko ji je Jože razložil, da je odgovor na to uganko — brod.

„Kako,“ sta vprašali očesci neverjetno.

In stric je razlagal, da leti škripec naprej po žični vrvi, da drži splav nazaj, da ne more splavati v smeri toka in da to vse skupaj spravi brod preko reke.

Pot po žihpoljskem klancu je izpolnil Vrtnik s pripovedovanjem.

„Vidiš tam,“ je kazal v smeri proti šent Janžu. „Tam so bili Turki.“

„Kdaj?“

„O, to je že davno —“

„Ali ste bili vi že na svetu,“ je vprašala Tini.

„Ne jaz, ne moj oče, ne mojega očeta oče — tako dolgo je že od tega,“ je modroval stric Vrtnik in Tini se ni mogla načuditi tej nepojmljivi davnini. Rada bi bila vprašala, če je bilo to morda še pred vesoljnim potopom, pa si ni upala in je le spoštljivo poslušala strica, ko je nadaljeval svoje pripovedovanje:

„To je bilo takrat, ko je bilo hudo na svetu in je besnel Turek po naših krajih. V Šent Janžu je kupal in sam paša je privlekel iz cerkve Marijo, da bi podkuril ž njo. Zunaj je zasekal z mečem po njej in kamor je udaril, je pritekla kri. Prestrašil se je in je menda zakričal: Jesn žinjau, de je 'oj les, pa je tude božja gnada vmes! — pa jo je pobral domov v Turčijo.“

Stric je pokimal z glavo in je bil ves zatopljen v svečanost teh davnih dogodkov, Tini pa je pomislila mimogrede na Turka in na Marijo. Oboje jo je prijelo tako malo, da jo je hitro odvrnila od teh misli živahna veverica, ki se je ujčkala na smrekovi veji.

„Stric, stric, kakšen rep ima ta miška,“ je kazala s prstom v drevje in je vlekla z drugo roko Vrtnika za rokav.

Boter Jože se je nasmehnil in jo je poučil. S takim in podobnim opravilom sta izpolnila vso pot do Celovca.

Mesto z ulicami in trgi, mesto s hišami — kakor da so risane in pisane, mesto z izložbami, mesto z vrvenjem ljudi, z ropotom, drdranjem in šumom, mesto — Tinine oči so bile pijane ob tem pogledu. Stisnila se je k stricu in ni vedela, kam bi pogledala. Skoraj ji je bilo žal, da se je podala na tako pot.

Stric je nakrenil konja v smeri proti gostilni „pri zlatem viru“. Skozi široko vežo sta zapeljala na umazano dvorišče, kjer se je že vse trlo kmetov, voz in konj. Starikav, debelušen hlapec je pomagal pri spreganju in je zaprl konja v stajo, Vrtnik pa je stopil s Tinico v gostilniško sobo.

Nizka in zakajena, temna in smrdljiva je skrivala gostilna v svojem osrčju kričeče ljudi: kmete in mešetarje, krošnjarje in sleparje, postopače in brezdelnike. Tinici se je vrtelo pred očmi, ko je stopila med to čudno mešanico. Ustnice so se ji tresle in v očeh jo je že skelelo za jok. Medtem je boter Jože že naročil jedi in pijače ter je poiskal prostora za oba.

„Ho, Vrtnik, ali je tvoja,“ so vpraševali znanci.

„Je moja — in ni moja,“ se je šalil boter Jože.

„Kaj si jo imel kje streseno brez ženine pomoči?“

Kar je bilo ljudi okrog, vse se je smejalo z Vrtnikom vred, ki je odločno odkimal in zanimal prašanje. Tini edina ni razumela ničesar. Kljub vsej obilni družini sta ji bila puščoba in dolgčas edina drugova. Njen nežni, malce upali obrazek je bil med temi zagorelimi, hrapavimi in kocinastimi obrazi kakor dihljaj čudodelne prikazni. Ko se je nekoliko umirila in predramila iz omotice, je zapazila v dimu dvoje srepih

črnih oči. Gledala je tja — in šele po dolgem času je razbrala iz dima bled obraz in suhljato postavo človeško.

„Stric, poglejte, kako tam oni gleda!“

Vrtnik je pogledal, je pokimal z glavo in je ponudil dekletu kruha. Natakarica je prinesla karte in boter Jože se je pripravljajal k igri z veliko vnemo. Tinica je strmela v čudnega tujca, se je stiskala k stricu in je bila z vsakim hipom v večjem strahu.

Gostje so prihajali s hrupom, odhajali s krikom — venomer isto, da je človeka že glušilo. Samo blede tujec ni hotel oditi. Prisedel je k stričevi mizi in se je zapletel v igro namesto odišlega kmeta. Tini je zakrila oči z dlanjo in se ni ganila. (Dalje prihodnjič.)



IGO GRUDEN:

SEDELA V SOLNCU SI.

Sedela v solncu si ves dan pri meni,
in videl nisem, kdaj se je zmračilo:
takó je v mislih vse pri tebi bilo,
takó ti vsa bilà si v meni.

Ker se mrači, — kam se odpravljáš?
Drevesa v strahu pred nočjó molčijo,
oblaki črni nad zemljó visíjo, —
ves svet molči,
le ptiči za vodó kričijo:
kam se odpravljáš?

Če se poslavljšáš,
mi luč prižgi: o, strah me je samotne,
v iskanju duše brez smeri popotne.
Kam se odpravljáš?
Prižgi mi luč, če se poslavljšáš.



Dr. AVGUST ŽIGON:

KORYTKOVA POGODBA Z BLAZNIKOM IZ LETA 1838. (Prispevek k Prešernovi literarni zapuščini.)

(Dalje.)

5.) Vsi štirje dozdej navedeni podatki Bleiweisovi o Prešernovi literarni zapuščini so iz dni pred proslavo dvajsetletnice „Novic“: še iz dni pred tistim slavljem Bleiweisovega imena dné 5. julija 1863.

In iz teh dni je tudi še drobtinica, ki jo je naklonil Bleiweis takratni javnosti v svojih „Zlatih klasih“ tam okoli 27. januarja leta 1863. samega iz hranjene literarne zapuščine Prešernove. Obležalo je bilo namreč pri Blazniku v Ljubljani še nekaj neprodanih izvodov Bleiweisovega „Koledarčka“ 1852.—1856., ki so vsled svoje „pratike“ z leti zastareli; pa je dal zdaj, leta 1863., Bleiweis neprodanim izvodom zadnjih štirih letnikov imenovane knjige (II.—V.), ki so imeli vsi enak format, iztrgati sprednji, zastareli koledarski del ter ostanke zvezati v novo knjigo, z novim, skupnim, nepreskromnim naslovom „Zlati klasi“, brez običajne letnice na naslovnem listu. In tej knjigi je pri-dejal na koncu pa še *nove* pol pole: prvi natis vsega Prešernovega prevoda „Parisine“ 1.—13., in sicer tudi tu vštric za Koseskega sonetom „Potažba“, oboje z istimi doslovno ponatisnjenimi opombami pod črto, vse celó z enakimi črkami kakor leta 1851. v tistem I. letniku „Koledarčka“, ki si ni iz njega zaradi njegovega drugačnega, večjega formata mogel nobene prvotne pole prevzeti in privezati v novo svojo knjigo. Dal je torej Bleiweis šele tu slovenskemu slovstvu res vso „Parisino“ Prešernovo, in sicer tudi tu kot „poslednjo pesem“ njegovo „iz še nikjer natisnjene zapuščine“, zvest tudi tu svojemu Koseskemu. Ne torej leta 1851., ampak šele leta 1863.! Bila so poglavja 1.—8. „Parisine“ Prešernove tu nova objava iz tajinstvene skrinjice: nova drobtinica, kar takó-le mimogredé in nekako pritajeno vržena v slovstvo, ter prav zató v takratni sodobnosti sami skorajda neopažena in celó Levstiku samemu tri leta kesneje (1866.) docela pozabljena, da smo vsled tega prav do najnovejših let povsem prezrli ta Bleiweisov *prvi natisek vse Prešernove „Parisine“*.¹

¹ Prim.: Levstikov „Naprej“ 1863., str. 31., št. 8. z dné 27. januarja: „Te dni je na svitlo dal g. dr. Bleiweis ‚zlate klase‘ iz slovenskih koledarčkov. Res je

6.) Za slavljem dvajsetletnice „Novic“, ki je Bleiweisa kronalo za očeta naroda, pa spet tri leta grobne tihote o Prešernovi zapuščini, dokler ni Bleiweisu spet po sili ust odprlo nepričakovano, izven literarne diktature Bleiweisove vspelo podjetje — Levstikovo. Leta so tekla, razvoj je začel ostarelemu Bleiweisu stopati na prste. V slovstvu je Bleiweisov literarni „politicum“ Koseski onemogel; razvoj literature ga je odklanjal in glasneje in glasneje klical — Prešerna. A ne Glasnik Janežičev, ne Bleiweisova Matica Slovenska se nista odzvala. In ko je 11. maja leta 1865. prvi občni zbor Matice odgodil Prešernov glasno zahtevani življenjepis,¹ je leta 1866., ko so dozoreli dnevi, dozorelo izven območja Bleiweisovega pri Nemcu Wagnerju „Klasje z domačega polja“: novo izdanje Prešernovega dela s Stritarjevim programnim uvodom, ki je takratni naš literarni svet kar odrešil dolgotrajne more, ki je ž njo tlačil slovstvo naše — ljubljanski Bleiweis.

O sv. Juriju leta 1866.² je izšel iz Blaznikove tiskarne prvi snopič nove knjige: prvi oddelek Prešernovih pesmi v „redakciji“ Levstikovi, in pa Stritarjev uvod. In v tem uvodu je zapisal Stritar (na str. 11.) o Prešernu in zapuščini njegovi:

Literarne zapuščine ni bilo najti po njem. Kar se sploh govori o njej, človek težko verjame, ker je prežalostno. Pravijo, da je na dvorišči zgoréla. Trdi se, da je bila vmes vsa Byronova Parisina prestavljena, ena novela in ena drama; koliko liričnih pesmi, ne vé nihče povedati.

To je bilo javno vprašanje, ostro vprašanje v mehki obliki — Bleiweisu o tisti skrivnostni skrinjici njegovi. Odgovoru se ni bilo lahko izogniti! Pa je res izpregovoril, in sicer takoj in nemudoma, sam, dasi brez podpisa, — o Dagarinovem daru svojem, v „Novicah“ svojih že 2. maja 1866., oprijemši se „dvorišča“:

Da bi bilo kaj literarne zapuščine Prešernove „na dvorišču“ zgorélo, tudi mi z gosp. življenjepisem vred ne verjamemo; rajni Dagarin, bivši takrat

v tej knjigi vse, kar so koledarčki najboljšega imeli v sebi.“ In: „Slovan“ 1916., 328/330; ter odtisek, str. 140. — Opozoriti je tu, da je še prej ko Bleiweis v „Koledarčku“ l. 1851. objavil *Malavašič, nekaj tajnik Bleiweisov*, v svojem „Pravem Slovincu“ dné 17. septembra 1849. odlomek Prešernovega prevoda „Parisine“, in sicer prve tri odstavke njene, — z opombo: „Iz že vlni obljubljeniga ‚Slovenskiga Kolednika‘, ki se ravno za natis pripravlja, za poskušnjo“. Dokaz nam je to, da je torej tudi Malavašič imel v rokah Prešernovo zapuščino, že takoj leta 1849., in sicer pri Bleiweisu. V rokopisih Prešernove zapuščine je Malavašič zapustil nele pri „Parisini“, ampak tudi drugod sledove svojega rdečega pisala: neke opombe in pa poizkus nekake, pozneje ponekod žal izradirane signacije po edinih kosov zbornika.

¹ Letopis Mat. Slov. 1867., str. 12.: predlog drja. Dolenca.

² „Triglav“ je prvi prinesel oglas: dné 27. aprila 1866., na str. 136.

dekan v Kranji, ki je nektera pisma, odlomek v „Koledarčku“ natisnjene „Parizine“, en epigram in prevod A. Grün-ove || pesmice „Venetianer Trias“ po smrti Prešernovi izročil vredniku „Novic“, [Dagarin],¹ ki je njega v boleznih večkrat obiskoval in mu v potrebi na pomoč bil, nikakor ni bil mož za tak Auto da Fè. In kdo drug bi bil to storil? in na *dvorišču v Kranji!* polnem nevarnosti ognja. Naj ga imenuje, kdor ga vé, in pové, *kje* se je na grmado djala zapuščina, da bode konec besedi: saj ni to še tako dolgo. Kdor bi bil to storil, pokončal bi bil gotovo tudi „Benečansko“, pa je ni. Zato se nam le tendencijozna pravica to zdí, in temveč, ker se dobro vé, da Prešerin svojih del ni skrival in tudi taka je rad dajal iz roke v roko, ki je ni hotel natisu izročiti; znano je pa tudi, da zadnja leta se pevec ni dosti več vsedal na Pegaza.²

Rekel je bil še l. 1861. Bleiweis: „Ne vemo.“ In glej, l. 1866. je zdaj pozitivno ugovarjal — novi struji!

Dogodilo pa se je bilo medtem l. 1866., da si je Levstik pridobil že pred dnevom tega Bleiweisovega ugovora, že nekako meseca aprila, po posredovanju ter v prepisih ljubljanskega, takrat vsepovsod ter tudi pri Bleiweisovih „Novicah“ uslužbenega „žurnalista“ Albina Arkota naravnost iz Bleiweisovega predala za svojo, pri Wagnerju založeno, pri Blazniku tiskano novo izdajo Prešernovih „Pesmi“ tri številke Prešernove literarne zapuščine: 1. „Pešem od sidanja zerkve na Shmar-ni gori“, ki ni o njej dotlej bilo v našem literarnem svetu nikjer ni besedice ter ni sledu, da je v ostalini Prešernovi; Bleiweis je dotlej še ni bil nikjer omenil, in bogvé če ne namenoma, — ako je sploh vedel, da je slovstvu nova ter še nikjer ne v tisku objavljena. 2. „Tri shelje“, prevod Grünove „Venetianer Trias“, ki ga je bil Bleiweis priznal že l. 1861. v svojem odgovoru Antonu Kosu in pa v zgoraj navedenem zagovoru tehanta Dagarina v kritiki l. snopiča „Klasja“; 3. odstavke 1.—11. prevoda „Parisine“, ki jo je bil Bleiweis objavil vso l. 1863.³ Posegel je bil torej tu Levstik takó-le od strani v skrinjico očetovo ter kršil deloma očetov monopol na korist svoji izdaji Prešernovega dela

¹ Takó razumevam to nekoliko nerodno stilizirano mesto.

² „Novice“ 1866., str. 145/146.

³ Bila so to ona poglavja, ki jih obseza ravno ves prvi kos Prešernovega rokopisa „Parisine“ v zapuščini, dandanes tam pod signaturo 6; Arko je bil torej drugi del rokopisa Prešernovega, dandanes signiran v zbirki s številko 7, *prezrl*, kakor tudi Prešernovo dotlej še nepoznano pesmico „Vso srečo ti želim“. Ob Levstikovi smrti se je ves ta prvi del „Parisine“, številka 6 zapuščine, zamešal drugam ter zašel v Gorico, kjer sem ga poleti leta 1903. našel pri † Emilu Gutmannu, ki ga je potem leta 1904. vrnil licejski knjižnici, da je takó dandanes spet prispel v Prešernovo zapuščino. Drugi del Prešernovega rokopisa „Parisine“ obseza le odstavka 12. in 13. (Prim. tu: Klasje z domačega polja. V Ljubljani 1866. Str. 224, 236, 242. In: „Slovan“ 1915., str. 345—352.)

in v prid slovenskemu slovstvu. Čudno, da Bleiweis o tem dejstvu ni zapisal ni besedice, ko je meseca avgusta 1866. prinesel 3. snopič „Klasja“ prevod „Tri shelje“ in pa „Pešem od sidanja“.

7.) Od l. 1866. nadalje je mlajši doraščajoči rod imel Prešerna za bojno devizo zoper „staro strujo“ ter je dosegel, da se je celó Bleiweisova Čitalnica v Ljubljani, ki je slavila leto za letom le Vodnika, morala ukloniti ter končno vendarle odpreti svoja vrata v nedeljo dné 1. decembra 1872. — tudi prvi „besedi“ v proslavo Prešernovega imena. In glej, Bleiweis je kot predsednik prevzel v proslavo Prešernovo sam slavnostni govor: predavanje o tajnostni skrinjici svoji, ki je zaklepala Prešernovo literarno zapuščino. Kakor nekoč l. 1849. v svojem „Slovenskem društvu“, ki sta bili sedaj l. 1872. že nekaj let njegovo nadaljevanje kar *dve* društvi: Bleiweisova „Čitalnica“ in Bleiweisova „Slovenska Matica“, je prinesel Bleiweis tudi sedaj, vnovič, svoj zasloveli monopol na razstavo v javno dvorano, — na čast slavljenca tiste „besede“! Ponovil je tu Bleiweis svojo potezo iz l. 1849. z novim uspehom, — saj tedanji rod ni več pomnil njegovega nastopa tam izza četrstoletja. Premagovali so sicer novi časi ostarelega Bleiweisa; a velják si ni dal izviti prvaštva iz svojih rok, — ampak nastopil je, da združi svoje ime z imenom slavljenca Prešerna, — svoje ime z njegovo rastočo slavo!¹

Iz poročila v „Slovenskem Narodu“² je povzeti, da je Bleiweis v svojem slavnostnem predavanju ugovarjal pravljici o „Dagarinovem kresu“, — kakor l. 1866. v „Novicah“; in povzeti je nadalje, da je že tega dné, dné 1. XII. 1872., v bistvu res že vse to predaval, kar je tri leta pozneje objavil v Letopisu Matice Slovenske l. 1875. „Ker bode g. dr. Bleiweis to kar je ta večer o Prešernovi zapuščini govoril, ali vsaj materjal svojega govora gotovo književnosti izročil, omejamo se samo povedati: da on ugovarja onim, ki trdé da bi bila Preširnova zapuščina požgana, trdi, da je vsa zapuščina, ki obstoji iz rokopisov nekaterih slovenskih (zdaj že tiskanih) in nemških pesmij, ter iz korespondencij, v njegovih rokah. Te poslednje so zanimive, ker dokazujejo

¹ „Novice“ pišejo (4. XII., št. 49., na str. 396.): „Predsednik čitalničn, dr. J. Bleiweis, je poročal jako zanimive, z veliko pohvalo sprejete stvari o literarni zapuščini *Preširnovi*, ktero on shranjuje“. [Takó je torej Prešeren nosil Bleiweisu obresti — v obliki „veljike pohvale“!] — „Slovenski Narod“ pa 3. XII. 1872., št. 140: „Beseda v ljubljanski čitalnici na spomin Preširnov v nedeljo 1. decembra je nas prav zadovoljila, posebno petje in predavanje g. dr. *Bleiweisa o Preširnovi zapuščini*“.

² L. c. (št. 140., 3. XII. 1872.).

(kakor je govornik dobro sam poudaril), da je bil *Preširen* (zanimalo nas je slišati da predsednik čitalnice tako izgovarja, ne pa Prešerna) *središče tedanjega literarnega slovenskega prizadevanja.*“ In res, kar je tu želel „Narod“, je Bleiweis izpolnil l. 1875. — vsled dane obljube Costi!

8.) Pisal je l. 1875. Bleiweis sam: „Sedaj še le izpolnujem obljubo, ki sem jo dal nepozabljivemu svojemu prijatelju dr. Costi l. decembra leta 1872. po končani ‚besedi‘ v čitalnici Ljubljanski, da mu namreč za ‚letopis‘ Matice naše izročim, kar sem oni večer čitalničarjem poročal o *zapuščini Prešernovi.*“ Takó si je torej Bleiweis našel *osebni* motiv objave — v spomin Costi.¹ „Mnogostranski obilni posli so me ovirali dosihdob rešiti prijatelju dano obljubo. Da tedaj ne ostajam še dalje dolžnik² častiteljem Prešernovim, zato naj stopi v letošnjem ‚letopisu‘ poročilo o literarni zapuščini njegovi na beli dan.“ Takó je torej Bleiweis zavlačeval svojo obljubo še tri leta — navzlic ‚čestiteljem Prešernovim‘, ki so dolgo let že težko čakali in čakali.. Težko mu je bilo slovó od skrinjice, ki jo je varoval že 25 let, od februarja meseca 1849. A — razmere so silile!

Izkristaliziralo se je v tej dolgi dobi, posebej od l. 1866. navzgor, slednjič Bleiweisu tudi stališče, subjektivno stališče za objavo *Prešernove zapuščine.* To stališče je bilo — ugovor, da bi se bilo kaj Prešernovega pogubilo, ter zagovor Dagarinovega imena. In tendenca, da omrači Prešernovo ime ter da zatemni z meglo zadnjih dni njegovih sijaj njegovega (Koseskemu nevarnega) dela.

Dekana Dagarina je Bleiweis zagovarjal — iz njegovega razmerja do Prešerna. „Gospod Dagarin, takrat dekan v Kranji, je bil Prešernu iskren častitelj in zvest tolažnik v dolgi bolezni njegovi. To morem potrditi z dobro vestjo, kajti z blagim baronom Antonom Zoisom sva bolnika mnogokrat obiskala...“

Potrdil je to Fr. Lévcu tudi zdravnik Prešernov, „po vsem Kranjskem znani dohtar“ Tomaž Pirc.³ In potrdil je o Dagarinu meni l. 1904. to tudi duhovni svétnik Friderik Hudovernik v Kranju.⁴ Tu

¹ Dr. Costa † 28. I. 1875.

² Pričakovali bi tu logično: drju. Costi.

³ „Slovenski Narod“ 1880., št. 144.: Dopis iz Kranja.

⁴ Bil je od 1. marca 1848. pa do 1. marca 1857. kaplan v Kranju, pod dekanom Dagarinom. (Zg. Danica 1905., str. 127/128; Slovenec 1905., 17. marca, št. 62). Doživel je torej sam Prešernov pogreb, kakor kesneje 22. IV. 1850. v Kranju tudi Dagarinovo smrt. Porojen v Radovljici na Gorenjskem 18. VII. 1820., je umrl kot duhovni svétnik v pokoju v Kranju 16. III. 1905. v 85. letu

ni torej dvojiti o resničnosti Bleiweisovega poročila. Vendar pa ti obiski ne dokazujejo še nič. Dostaviti je le, da je imel Dagarin svoje duhovne namene — kot dekan mestni, ker po takratnem odgovornost navzgor za dogodke pod njegovim zvonom. Je-li pa bodisi Dagarin bodisi sploh kdo kakorkoli uničil ali odstranil kaj Prešernovih literarnih papirjev ali ne, tega Bleiweis *ni vedel*; saj je to l. 1861. še sam priznal: „Ne vemo.“ Zatorej ni to morda objektivno izporočanje pozitivno znane resnice, ampak v najugodnejšem slučaju zgolj subjektivno mnenje Bleiweisovo, če je trdil l. 1875.: „Kar je tedaj dr. Prešern slovstvenega zapustil, ni se pogubilo.“¹ In le subjektivno prepričanje njegovo o Dagarinu, nič več, je bil ugovor Bleiweisov zoper „besedovanje in sumničenje, da je Dagarin dal *na dvorišči* sežgati literarno zapuščino Prešernovo“.² Reševal je sploh le Dagarinovo ime, — kar pa ni bilo jedro dejstva in vprašanja; glavna stvar je bila: ali se je sploh kaj pogubilo ali pritajilo; ali so *sežgali* ali kako drugače zavrgli in *uničili*, to ni bistveno; ne *način*, ampak *fakt* je bil glavna reč.

In tu ni Bleiweis ničesa *vedel*, in ni ničesa *dokazal*. In bolje bi bilo zanj, da bi bil tudi l. 1875. objektivno pribil kakor je l. 1861.: „Ali je to *vse*, kar je Prešern zapustil, ne vemo. Dobili (v)saj mi nismo nič družega.“ Edino taka beseda bi bila — brez politike! Ignoramus.³

Kakor l. 1861. Antonu Kosu v „Novicah“, poroča pa tudi zdaj l. 1875. Bleiweis o Dagarinu kot prvem posestniku Prešernove literarne zapuščine, — ne da bi razjasnil, kakó je prišel *ta* do nje:

„Iz rok njegovih je meni došla literarna zapuščina Prešernova. Celó majhen snopič je, in kar je še največ v njej, to so *pisma* nekatera, ki jih je dobil od prijateljev svojih v prejšnjih letih in jih memo družih hranil; njegovih *lastnih* del, ki bi ne bila že svetu znana, *ni ne enega*

svoje starosti. Zeló premišljen, miren, brez zaletavosti, ljubezniv in čestitljiv, zeló spoštovan starček, star pristaš homeopatije, ki je imel doma celo lekarno svojih homeopatskih kroglic in praškov, je napravil name vtis objektivno-resne priče. In rekel mi je o Dagarinu: „Heutzutage würde man ihn liberal nennen.“ In povedal mi je, da je spravil Prešerna s cerkvijo Dagarin, rekoč mu prav naravnost: „Sie müssen beichten!“ O literarni zapuščini Prešernovi pa ni vedel ničesa povedati; posebej ne, da bi bil kaj slišal, češ, da so jo sežgali. Pa je dostavil: „Ich habe mich auch damals dafür noch wenig interessiert.“

¹ Letopis Mat. Slov. 1875., str. 154.

² Istotam.

³ Primerjaj tu: Katoliški Obzornik 1904., str. 108: Fr. S. Finžgar, Dr. France Prešeren. („Ob Prešernovi smrti je bilo nekaj sežganega. Sežgano pa ni bilo proti volji pesnika!“).

vmes,¹ vsaj tudi dr. Prešern zadnja leta v Ljubljani in dve leti svojega bivanja v Kranji ni skoro nič več delal na pesniškem polji.“ Vse to kaže le, kako malo je dr. Bleiweis *vedel* o Prešernu — v svoji neomejeni nezmotljivosti!

Novega nam torej Bleiweis v svoji objavi literarne zapuščine Prešernove pravzaprav o zgodovini njeni ni povedal, ampak ponovil je le, kar je bil že prej ob raznih prilikah izrekel. Marsikaj novega pa je podal v seznamu in delni objavi zapuščine same. A to bo stvarno poglavje záse.

* * *

Imela pa je ta objava Bleiweisova zanj nepričakovano posledico: oglasil se je z Dunaja odvetnik dr. Pogazhnik ter zahteval, da izroči literarno zapuščino Prešernovo dr. Bleiweis — pravemu lastniku, edinemu pravemu dediču Prešernovemu, na Dunaju živeči Prešernovi hčeri Ernestini Jelovšek. Dne 29. XII. 1875. poročajo (na str. 431.) „Novice“, da razpošilja „Matica“ svoji knjigi za leto 1875.: „Letopis“ in pa 4. snopič Schoedlerjeve „Knjige o prirodi“; s pismom z dne 1. junija 1876. pa je dr. Bleiweis, dasi jezen, že odposlal svoj dolgoletni zaklad — drju. Pogazhniku na Dunaj, ko je bil gospodaril ž njim 25 let po svoji lastni očetovski volji. Žal, da nam je tu zašlo tisto pismo v izgubo. Dejstvo in datum nam je ohranila Ernestina Jelovšek kot edina priča.² Iz hvaležnosti za storjeno uslugo je takrat poklonila v dar drju. Pogazhniku prvi rokopis iz zbirke: „Pesem od sidanja zerkve na Šmarni gori“, kakor mi je sama pravila l. 1904.³

Prejemši zapuščino od drja. Pogazhnika, jo je Ernestina izročila drju. Razlagu, ki jo je bil pregovoril, naj spiše „Spomine“ o očetu. Kdaj je izročila drju. Razlagu zapuščino, ne vemo natanko; a pač pa, da jo je še imel, ko je meseca julija 1877. ogovoril Levstik Ernestino v Ljubljani, naj „Spomine“ in „zapuščino“ posódi njemu; priredil da bi rad za Ernestino novo izdajo Prešernovih „Poezij“.

¹ Podčrtal jaz, ker dokazuje to, da Bleiweis Prešernovih tiskov ni poznal. Levstik mu je bil objavil „Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori“, pesem „Vso srečo ti želim“ pa je bila še vedno nenatisnjena ter torej ne še „svetu znana“. Bleiweis ni bil literarni historik — ter *ni tega vedel!* Nevednost Bleiweisova je kriva teh njegovih trditev.

² Jelovšek Ernestina, Spomini na očeta, str. 136., 134. in 140.

³ O tem poročajo dr. Pogazhnik 22. XI. 1877. prof. msgr. T. Zupanu: „Das Manuscript wurde mir — als Vertreter der Preihérn'schen Erbin, Ernestine Jelovšek, über meine Aufforderung nebst andern Documenten von D^{or}. Joh. Bleiweis eingesendet.“ („Slovan“ 1916., str. 234.; odtisek str. 130.)

In tu poroča Ernestina:

„Dne 5. avgusta 1877. sem izročila Levstiku literarno zapuščino Prešernovo in 14. istega meseca nekaj beležk o Prešernu, ker rokopisa, ki sem ga bila poslala drju. Razlagu, nisem hotela od njega nazaj zahtevati.“¹

In zdaj ni šla zapuščina Prešernova več iz Levstikovih rok do smrti njegove; tiščal jo je, kakor nekoč Bleiweis. Dan 16. XI. 1887., smrtni dan Levstikov, pomeni torej začetek nove faze v njeni zgodovini.

Bilo je 21. XI. 1887., ko je Levec pisal Cimpermanu: „— prosim Vas, sporočite gospodični Ernestini, naj pride v *sredo zvečer* proti *sedmi uri* k meni na skromno večerjo in prijeten razgovor. Ako bi pa ta dan ne utegnila, prosim prijaznega sporočila.“

In bilo še ni teden dni kesneje, ko je pisala Ernestina Levcu:²

Hochgeehrter Herr Professor!

Auf Ihr gütiges Versprechen bauend erlaube ich mir Sie zu bitten, in meinem Namen von Herrn *Dr. Emil Gutman* den „literarischen Nachlaß“ meines Vaters *Dr. Preširen*, nebst den sieben Briefbogen — *Octavformat* — umfassenden Aufzeichnungen über meinen oben genannten Vater — von mir — enthaltend und welche ich dem nun verstorbenen Herrn *Franz Levstik Scripitor* an der hiesigen *k. k. Licealbibliothek* und zwar erstere am 8., letztere am 14. August 1877 übergeben habe, abzuverlangen und zu übernehmen.³

Die Aufzeichnungen, welche ich geschrieben, bitte ich, mir zu senden, || weil ich gesonnen bin Ihnen andere, umfassendere, zu übersenden. Auch bitte ich, mir den Zeitpunkt bestimmen zu wollen, bis zu welchem Sie selbe haben müßten, da ich die Sache erst sortiren und abschreiben muß.

Indem ich bitte, mich der gnädigen Frau zu empfehlen, zeichne mit ausgezeichnete Hochachtung

*Ernestine Jelovšek.*⁴

Laibach, 27 November 1887

¹ Jelovšek E., n. o. m., str. VI.

² To pismo je daroval o božiču leta 1904. E. Gutmann licejski knjižnici v Ljubljani.

³ V „Spominih na očeta“, str. VI., je tiskano: „5. avgusta 1877. sem izročila Levstiku literarno zapuščino Prešernovo“; a tu pa „am 8. August“. Ni-li napaka v tisku, kjer je morda stavec bral 8. za 5.?

⁴ Naslov na ovitku: | Blagorodni | gospod Fran Levec, | profesor na c. kr. višji realki, urednik „Zvonov“, itd. | Dunajska cesta 15 | Ljubljana. | — Poštni pečat: Laibach Ljubljana 27/11 ... 87.

In že dné 4. decembra 1887. je Levec na tretji strani tega Ernestininega pisma lastnoročno pripisal in izročil Gutmannu naslednje potrdilo:

Potrjujem s tem, da sem prejel iz g. Levstikove zapuščine od gg. dr. Stareta in E. Guttmanna spomine o Preširnu, katere je spisala gospodična Ernestina Jelovškova in 57 števil Preširnovе literarne ostaline razne vsebine razven št. 1., 5. in 22.

V Ljubljani
4/12 87

Fr. Levec

Iz Levstikovih rok je prešla torej Prešernova zapuščina v roké Levčeve — dan po Prešernovem godu 1. 1887. Izročila sta jo Levcu upravitelja Levstikove zapuščine dr. Josip Starè in Emil Gutmann, ki sta ugotovila, da manjkajo v zborniku od 57 števil — tri! Na notranji strani prve platnice ima namreč ovojna mapa, ki sta vanjo shranila imenovana upravitelja in urejevatelja posmrtnе ostaline Levstikove literarno zapuščino Prešernovo, opombo s svinčnikom: *manjka št. 1, 5 in 22*, ki jej je Levec dodal s svojo roko opazko v obklepajih: (*Opazka dr. Jos. Stareta iz leta 1887*).

Tu srečamo torej 4. XII. 1887. prvič neko štetje posamnih kosov Prešernove zapuščine: 1—57. Korytkovo pismo Blazniku z dné 15. XII. 1838. te signature *nima!* Mejnik nam bo torej to štetje ob iskanju odgovora na vprašanje: kdaj je prišlo Korytkovo pismo Cimpermanu v roké in odkod?

* * *

Poslej ni zbornika Prešernove zapuščine doletela nikaka izprememba več.

Fr. Levec jo je hranil do 1. 1896., ker je nameraval za Levstikom prevzeti prireditev nove izdaje Prešernovih „Poezij“, z življenjepisom in komentarjem, — za Bamberga. A hranil ni Prešernove zapuščine že od 1. 1888. nadalje več kot Ernestinino lastnino, ampak že kot Bambergovo. To priča najprej naslednje njegovo pismo Ernestini:

Verehrtes Fräulein!

Das Geschäft mit Herrn *Bamberg* ist abgeschlossen. Leider konnte ich nur 200 fl herauschlagen. Herr *Bamberg* hat sich bereit erklärt, Ihnen diese Summe sogleich auszahlen zu wollen.

Mit Hochachtung Ihr ergebenster

21/7 88.

Levec

In to priča tudi še drugo (v licejki ohranjeno) pismo, ki ga je pisal Levec L. Pintarju v Novo mesto, ko mu je izročil in poslal 1. 1896. Prešernovo zapuščino, da priredi *on* Bambergu zaželjeno novo izdajo Prešernovih „Poezij“.

Dragi prijatelj!

V prilogi /- ti pošiljam Prešernovo zapuščino, vsega skupaj 57 števil (toda brez št. 1., 5. in 22.), kakor sem jo prejel svoj čas od Bamberga. To zapuščino je hranil *dr. Bleiweis*, njemu jo je bil poslal *Dagarin*. Od *dr. Bleiweisa* jo je *izterjala* s silo Prešernova hči Ernestina ter jo potem izročila Levstiku. Po Levstikovi smrti je prišla v roke Guttmanu in *dr. Staretú Jožefu*, ki sta urejala Levstikovo zapuščino. Iz Staretove opazke na notranji strani prve platnice vidiš, da je najbrž že Levstik izgubil št. 1., 5. in 22. ||

Iz Levstikove zapuščine je prešla po mojem posredovanju v last Bambergu, ki je dal zanjo Ernestini 200'gld.

Moj članek „Kakšen je bil Prešeren“ (prevod B. Koglovkinega nemški pisanega listka) najdeš v „Slovenskem Narodu“ 1. 1875., 92 list. Omenjam pa, da „pri Metki“ ni bilo na Rimski cesti 20., ampak da se je tako reklo hiši, zdaj *Ferd. Souvanovi* nasproti nemški cerkvi v Zvezdi, kar pa jaz 1. 1875. || še nisem vedel. — Ne zameri, da ti tako pozno pošiljam te stvari. Dela je bilo čez glavo in nad tem sem pozabil svoje obljube. Prosim, da mi potrdiš resnični prejem Prešernove zapuščine v pismu.

S prijaznim pozdravilom

Tvoj

V Lj. 13/II 96.

Fr. Levec.

In pripisal je Levec na notranjo stran prve platnice o tej priliki pod opombo drja. Jos. Stareta lastnoročno notico:

Št. 1., 5. in 22. tudi jaz nisem dobil iz *Levstikove* zapuščine. Vsi ti rokopisi so zdaj lastnina O. Bamberga, ki jo je kupil od Ernestine Jelovškove, Prešernove hčere.

Fr. Levec

13. II. 1896.

A ne dolgo, in Prešernova zapuščina je spet zapustila Novo mesto. Dne 14. IV. 1898. je bil L. Pintar imenovan v Ljubljano za skriptorja študijske knjižnice;¹ toda ostal je na novomeški gimnaziji še do konca

¹ Odlok ministrstva za uk in bogočastje z dne 14. IV. 1898., št. 6621.

šolskega leta ter nastopil novo službo šele 16. VII. 1898.¹ Takrat je ž njim vred prišla tudi Prešernova zapuščina spet v Ljubljano. In hranil jo je poslej L. Pintar večinoma v biblioteki, kjer je služboval sam in kjer jo je dajal nam vsem na razpolago, če smo jo potrebovali. Ko je l. 1900. in 1901. dovršil svoji znani dve izdaji Prešerna, ilustrovano in ljudsko, so ostali rokopisi Prešernove zapuščine še vedno v licejski knjižnici v rokah Pintarjevih, ker je Bamberg s tem soglašal, dokler ni vsled Pintarjeve prošnje l. 1905. slednjič prepustil licejki Prešernove zapuščine z Levstikovim „Gradivom za Prešerna“ vred kot dar za rokopisno zbirko njeno.

Odtedaj je Prešernova zapuščina dobila svoj mir in pokoj kot MS 392 licejske knjižnice v Ljubljani. (Dalje prihodnjič.)

¹ Opravljeni zapisnik licejske knjižnice 1898., št. 112. — Stefan K., Geschichte der k. k. Studienbibliothek in Laibach, pg. 110.



FRANJO ROŠ:

SREDI POLJ.

Pisana ruta sredi zorečih žit,
lice, roke obliva visoki svit.
V topli, široko valujoči čas
tiho zamaknjen sanja najin obraz.

Jaz sem pri tebi, ki sredi polj stojiš
in v skrivnost rastočih kali strmiš.
V sebi jo čutiva, njih vsesilno kal,
večnost življenj ustvarjajoči val.

V naju je in midva v njem sva vsa,
v sanjah greva ž njim in nisva več dva,
vse je eno: svetlo življenje žit,
najine svatujoče sreče svit.



MARIJA KMETOVA:

BOSNA.

Še ozračje je sanjavo.

Reke so tihe. Po brdih se leskečejo bele črede. Pastir zapiska dvoje, troje glasov, da te zazebe v dušo in skloneš glavo. In ne veš, zakaj vse to, vse to silno in težko.

Med bledimi skalami rdi ilovica kakor sesedena kri. In vse rože so kakor solze, ki jih joka ta bedna zemlja.

Med mahovjem skače voda.

Bele breze niso naše.

Gozdovi so težki. Modra megla se pretaka od veje do veje. Jastrebi so zamišljeni v silno višavje. Prisluskujejo tajnemu šepetu belih tenčic visokih slapov. Kakor najtanjše misli vseh misli so te tenčice.

Tam selo — razdrapane koč.

Sive strehe — starke so sključene in ždijo v solncu in dežju in čakajo konca. Po vrtovih se dvigajo beli nagrobni spomeniki iznad trav. Skupaj je vsa družina. Mrtvi se pretvarjajo v novo življenje na lastnem domu. Vse tiste jabile in slive so meso pradedov. Ločitve ni in ne konca.

Ljudje so kakor zmo. Kraljevič Marko jim gleda iz oči. In njegove pesmi so prepletene od sela do sela, od hriba do vód. Markove pesmi.

Z brda na brdo kličejo črede. Glas se pretegne, prisluhne, zaplove v višavju. Dolg glas, prostran, poln tuge in trpljenja.

Kakor skrivnosti so Turkinje; v tenčicah so skriti obrazi. Dvoje oči — kakor blisk, in zagoneten smehljaj krog usten. Po belih potih hodijo kakor princeze. In roke so majhne in drobne in bele.

Z visokih minaretov plove Bog po zemlji. Vsako nebo je nizko; še modro nebo je čisto pri tleh.

O, Bosna, razpeta si in na križ pribita. Od juga do severa, od izhoda do zahoda drhtiš in čakaš.

Mrtva so polja.



◁ KNJIZEVNA POROČILA. ▷

Aškerčeva čitanka. Izbrane pesmi Antona Aškerca. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. II., pomnožena izdaja. V Ljubljani. „Omladina“, 1920.

Češka ideja takih pisateljskih „čitank“, ki sta jo Zorman in Prijatelj spretno presadila med nas, je popolnoma uspela; dokaz je „Aškerčeva čitanka“, ki je v razmeroma kratki dobi doživela drugo izdajo. Mnogo so pri tem vplivali ugodni momenti, ki so se baš pri „Aškerčevi čitanki“ srečno strnili: večno lepa Aškerčeva poezija, sijajen Prijateljev uvod in vzorna oprema knjige.

Uvod je v tej izdaji razširjen s podatki, ki jih je dobil Prijatelj v Aškerčevih in Levčevih pismih; tako je bilo mogoče ves opis Aškerčevega pesniškega razvoja opreti na avtentične dokumente, s tem se je naravnost odprlo okno v Aškerčevo „delavnico“. Vidi se, kako se je prvotni lirik pod vtisom lastnih nagnjenj in vplivom Levčevih večkrat pedagoško praktičnih želj in pobud razvil v krepkega epika, pa se pozneje Levčevi pedantiki izmuznil in krenil svojo pot. Pri vsem tem pa je Aškerčeva osebnost in poezija orisana ne sama zase, kakor kak izoliran pojav, ampak na široki podlagi takratnih naših razpoloženj: slika postane s tem jasnejša, Aškerčeva sila izraza plastičnejša, njegova tragika pa v poznejši divergenci narodove in Aškerčeve usmerjenosti tem bolj občutna. Vmes so vpletene plastične analize posameznih Aškerčevih pesnitev, ki vedo na fin in intimen način razložiti in motivirati ono lepoto, ki jo človek brez literarne teorije samo s čudom in vdano zamaknjenostjo uživa. Tako je postal Aškerca že objekt literarnoteoretičnih raziskovanj; večne lepote njegove poezije se pri tem pokažejo v še večjem sijaju, drugod pa se — v njegovih poznejših delih — pokažejo vzroki njegove poznejše dekadence, ki ga je odtujila naši moderni.

Za Aškerca je značilno iskanje snovi v prvih in v poznejših časih njegovega ustvarjanja. Sveža neposrednost pravega epika je ustvarila njegov „List iz kronike Zajčke“ iz dveh sestavin. Ogrodje mu je dal Stepischnegov spis o žički kartuziji, barvo in sok pa naš čudni šaljivec Davorin Trstenjak. V „Slovenskem Glasniku“ leta 1858., v I. polovici, piše na str. 125. „Vicko Dragan“ „Iz Marburga“: „Po velikih mestih sedaj učeni možaki širijo usta v krasnih dvoranah, in mamijo občinstvo z modrostjo in znanostmi vsake baže. Bernski purgermajster je celo navlašč poklical iz vseh štirih kotov sveta učene možake, da materialni prebivavci, kateri zmiraj računijo ali pa po fabrikah prah ližejo, se malo bolje poduhniijo; — v Gradcu je dr. Schmidt komaj našel veliko dvorano, da ljubi naši dobro rejeni Štajerci najdejo zadosti prostora; tudi štajerski temperament se je stresel, kakor medved po zimskem spanji, in hoče srkati ambrozijo naturalskih in preknaturalskih znanost. Pri nas vsega tega ni. Mi barantujemo, in se najrajši pečamo s podzemeljskimi bibliotekami, kjer so dragocene bukve — iztiskane v Ljutomeru, v Zaverči, v Črešnjevci itd. — lepo po redu razpostavljene, in zvezane v železne obroče.“ Človek se kar zdrzne ob misli, kaj bi bil poznejši fanatični doktrinarec ustvaril iz teh dveh komponent, da sta mu prišli šele petnajst let pozneje v zavest.

V „Jadranskih biserih“ je bil zopet začel iskati pota nazaj na ono polje, kjer je s tako silo in takim uspehom začel, k narodni baladi. Posrečilo se mu ni. To zadnje njegovo dobo je Prijatelj (str. 44) zelo lepo označil in obenem pravično odmeril Aškercu, kar je njegovega: „Njegovi ‚Jadranski biseri‘ so bili prepenjevanje samega sebe, njegovo zgodovinarstvo je vzbujalo občutek napečenega iskanja snovi, iz njegovega stikanja po ‚junakih‘ se je preveč vsiljeval program, iz tona njegovih literarnih satir je zvenelo več samovšečne nezmožljivosti nego pesniškega okusa, kar je samo pospešilo, da ga je začela naša moderna, nazadnje tudi na usta Župančiča izrečno odklanjati. Padla je takrat marsikatera pikra beseda, ki bi se dares ne glasila več tako ostro. Danes, ko se zavedamo, da v naših čustvih, mislih in poetičnem izrazu našem v visoki meri živi in nesmrtno dalje snuje in kuje naš veliki obrazni in izrazni realistični oblikovatelj Aškerc, vemo in izpovedujemo, da je samo nov val prepljusnil prejšnjega, a mogel je to storiti le na njegovih mogočnih ramah.“

J. A. G.

Gangl Engelbert: Zbrani spisi za mladino. Šesti zvezek.

Marljivi mladinski pisatelj Engelbert Gangl podaja v tej zbirki poleg „Pesmi mladine“ devet povesti. „Pesmi mladine“ razvija idejo, da je mladina, prežeta z ljubeznijo do rodne zemlje, nepremagljiva vojska. Škoda samo, da ni te ideje položil v tri, štiri krepke kitice, ki bi gotovo našle svojega skladatelja; s tem bi bil pisatelj namen dosežen vse bolj, nego ga dosega pesem v sedanji obliki, ko je razblinjena na sto in še več verzov. — Snov povestim je namenoma preprosta; pisatelju je bilo očito do tega, da zadene otroški ton. Časih ga je zadel, večkrat ga pa tudi ni. Največ škoduje Ganglovim spisem vobče to, da je vse preveč besed, pa vse premalo vsebine. Otrok ne mara olepotičenega pripovedovanja; v otrocih, ki nastopajo v povesti, išče samega sebe, zato pa morajo biti ti otroci tudi res tako nebeško naivni, kakor so časih v resničnem življenju. S tega stališča gre povesti „Dve pismi“ prednost mimo vseh drugih. Če mali Vladimir piše snegu, naj vendar že pride, in če potem, ko ostane njegov poziv brezuspešen, po očetovem nasvetu piše Bogu, ki res pošlje sneg, se to dobro sklada z otroško psiho in povest je dobra tudi zategadelj, ker je izjemoma dikcija v njej preprosta in koncizna. Povesti „Pri Makovih“ in „Dolgi prsti“ imata vzgojno tendenco, ki govori sama zase, ne da bi bila nalašč poudarjena; druge povesti niso zasnovane na izraziti ideji, razen povesti „Boštjančičeva hiša“, ki nazorno opisuje pošten slovenski dom. „Bolna Minka“ in „Za žogo — po nosku“ naj učinkujeta humorno; ali zlasti druga je neprostovoljno naivna. „Umetnica“ je brez prave vsebine, „Pozabljeni Tonček“, dasi v prvem delu toplo občuten, brez krepkega konca in zato nezaokrožen; povest „Logarjevi“ je predolgovezna in poleg tega je ves njen uvod popolnoma odveč. — V stilističnem oziru je treba najprej omeniti, da Gangl dosledno napačno rabi pogojnik preteklega časa, ki se ne glasi *bi*, ampak *bi bil*; take napačne konstrukcije glej na str. 13., 32., 46., 56., 60., 70., 86., 87. in 92. Pavlekova želja, da bi bil „tako velik, kakor so ameriške hiše“ (18), je nenaravna; otrok si pač lahko želi, da bi bil velik, kakor je oče, starejši brat ali recimo velikan, o katerem mu govori pravljica, nikoli pa take želje ne umerja po hišah. „Dosljej so vaščani mislili, da se priuče igranju na tako imenitno glasbilo (klavir) le gosposki otroci, a Lenka jih je prepričala o obratnem“ (58). Zakaj bi tukaj ne stalo: „... a Lenka jih je prepričala, da se

mu priuče tudi kmetiški? Stavek: „Jožek in Minka sta visela z gorko ljubeznijo na svojih starših“ (86) smrdi po nemškem slogu ter je brez potrebe zveržen; komur je do naravnega izražanja, bi kratko dejal: „Jožek in Minka sta jako ljubila starše“. Stavek: „Potem boš tudi znal vrednost pridobljenega ceniti“ (91) naj bolje slove tako-le: „Potem boš tudi cenil vrednost tega, kar si pridobil“. Stavek: „Gospodar in sin sta tekmovala, od koga bodo posli hitreje in plodonosneje izvrševani“ (95) je do jedra neslovenski ter naj se glasi: „Gospodar in sin sta tekmovala, kdo bo posle izvrševal hitreje in plodonosneje“. — Glede nekaterih slovničnih oblik bodi omenjeno to-le: „lahko“ kot prislov ima v drugi stopnji „laže“ (ne „lažje“, 57, 92); namesto „jabolčen cvet“ (28) stoj pravilno „jabolkov cvet“; namesto „ovenele rože“ (40), „ovenela roka“ (62) „uvele rože“, „uvela roka“. Ime „Vladimir“ se sklanja „Vladimira“, ne „Vladimirja“. Namesto „pojdi pogledat“ (57) stoj pravilno „pojdi gledat“, ker se namenilnik tvori samo iz nedovršnih glagolov. V stavku: „Zraven sede učitelj, star, prijazen gospod“ (57) morata imeti oba pridevnika določeno obliko, ker se je o tem starem, prijaznem gospodu že govorilo na str. 54. V stavku: „To je šlo tako naprej“ (61) naj se „naprej“ nadomesti z „dalje“. Sad se navadno utrga, ne odtrga (69). V stavku: „(Jabolka) se smejejo vsakemu, kdor gre mimo, in vabijo vsakega, kdor dvigne pogled“ (70) so vsi zaimki napačno rabljeni; čitaj pravilno: „... vsakomur, ki gre mimo... vsakogar, ki dvigne pogled“. Nadalje stoj: namesto „bosonog“ (70) kratko „bos“; namesto „vsak pameten človek“ (72) „vsak pametni človek“; namesto „izgrešila“ (80) „zgrešila“; namesto „kraljevi Zagreb“ (99) „kraljevski (ali kraljev) Zagreb“.

A. Funtek.

Marko Senjanin, slovenski Robinzon. Po angleškem izvorniku priredil Jan Baukart. Ljubljana 1920. Natisnila in založila „Učiteljska tiskarna“. 158 str.

Aprila 1719. leta je izšla v Londonu knjiga, ki je postala v kratkem času znana po vsem svetu in bila prevedena nešteto krat v skoraj vse jezike. Nje skromni naslov se je glasil „The life and surprising adventures of Robinson Crusoe“ (Zivljenje in čudoviti doživljaji Robinsona Crusoeja). To je bil prvotni Robinzon, katerega doživljaje je vsakdo izmed nas v zlatih časih otroške mladosti v Parapotovem prevodu vedno iznova prebiral in se ob njih zasanjal v daljne, nedosežne kraje in čase. Saj še Macaulay pravi: „Kdo se ne spominja z ožnostjo, kako je prvič čital Robinzona Crusoeja?“

Za 200letnico te knjige smo tudi Slovenci dobili „svojega“ Robinzona; pravim „svojega“, ker prevode angleškega smo že imeli. Kakor so Nemci bolj ali manj tesno držec se izvornika, ali pa tudi popolnoma prosto, priredili celo vrsto nemških Robinzonov, tako so tudi vsi drugi narodi prirejali svojim odnosajem primerne lastne Robinzone in nazadnje smo ga dobili tudi mi. Kakor pravi izdajatelj, ga je „priredil po angleškem izvorniku“. Kako ga je priredil, si hočemo malo natančneje ogledati.

Ime našega Robinzona, Marko Senjanin, se bo pač vsakemu zdelo neslovensko in to je menda prireditelj tudi čutil, ko je napisal v predgovoru, da „je Marko Senjanin slovenski Robinzon in v neki meri jugoslovanski“. Ze v prvih vrsticah knjige zvemo, zakaj se tako naziva. Njegov oče je bil iz Senja v hrvaškem Primorju. Zaradi tega so ga nazivali Senjanina in to ime je rodbini, ki je živela v Trstu, ostalo. Tako je prireditelj prekrstil Robinzona Kreutznaerja,

imenovanega Crusoe, katerega oče je bil doma v Bremenu in živel najprej v Hullu in potem v Yorku, in srečno presadil povest, oziroma nje začetek, na domača tla.

Prireditej je vzel iz izvornika nekako polovico in jo tako sestavil, da se kljub temu brezhibno čita, ne da bi se zevi spoznale. Pri taki povesti je krajšanje itak prav lahka stvar. Pri natančnem primerjanju onih delov pa, ki jih je prireditelj prevel, zapazimo, da le slabo razume angleščino, ali pa da je prevod napravljen silno površno in malomarno, kajti ponekod je kar pol stavka ali celo več stavkov izpuščenih, ali so pa popolnoma predrugačeni, oziroma je prireditelj smisel napačno razumel in to večinoma pri težjih, ali starinskih, manj razumljivih konstrukcijah, oziroma pri strokovnih (na pr. mornarskih) izrazih, čemur se je prireditelj na ta način kar lepo ognil, kar je seveda tudi „prireditev“.

Oglejmo si par takih mest. Angleško besedilo sem posnel po Tauchnitz Edition, ki je pretiskana po Keltiejevi izdaji Defoejevih del (Edinburgh 1880.). Baukart str. 5.: „Mala mestna šola“ je v izvorniku a country free-school, to je brezplačna deželna, naša „ljudska“ šola. „Namenil me je uradniški službi“, pravilno „določil me je za pravo (jus)“, kajti v izvorniku stoji: designed me for the law. Baukart str. 6.: Moj oče, moder in resen mož, me je skušal odvrniti od teh naklepov, ki je v njih videl mojo nesrečo. Nekega jutra me pokliče k sebi v sobo — zaradi protina ni mogel hoditi — ter izpregovori z menoj o tej zadevi. „Čemu hočeš ostaviti dom in rojstni kraj? — Pomisli dobro, ali te ne žene na morje samo želja za nemirnim življenjem! Glej tu doma bi lahko živel lepo v miru in precejšnji blaginji, ako bi bil marljiv in vztrajen.“ Izvirnik: My father, a wise and grave man, gave me serious and excellent counsel against what he foresaw was my design. He called me one morning into his chamber, where he was confined by the gout, and expostulated very warmly with me upon this subject: he asked me what reasons more than a mere wandering inclination I had for leaving my fathers house and my native country, where I might be well introduced, and had a prospect of raising my fortune by application and industry, with a life of ease and pleasure.

Reklo bi se: Moj oče, moder in preudaren mož, mi je resno in zelo prav odsvetoval od mojega načrta, za katerega sem se odločil. Neko jutro me je poklical v svojo sobo, kamor je bil navezan zaradi protina, in me zelo iskreno prijel glede te zadeve: vprašal me je, ali me še kaj drugega žene razen samo lahkomišelnega nagnenja, da zapustim hišo svojega očeta in svoj rojstni kraj, kjer bi se dobro ustalil in bi lahko z gotovostjo pričakoval, da povečam svoje imetje z vztrajnostjo in pridnostjo, zajedno pa imel udobno in veselo življenje.

To je primer za odstavek, ki ga je Baukart še precej neskrjšanega (razen izpuščenega: very warmly; what reasons more than a mere wandering inclination; where I might be well introduced) sprejel v svojo knjigo. Prvega stavka ni razumel. Design ni nesreča, temveč: naklep.

Baukart str. 26.: Odtam (namreč od severovzhoda) je besnel na tako grozovit način, da smo se morali za celih 12 dni prepustiti le njegovi nestalni volji. Ni mi treba poudarjati, da sem vsak čas pričakoval smrti, in nihče ni bil na ladji, ki bi se nadejal rešitve. Povrhu smo med tem izgubili tri ljudi: en mornar je umrl za vročico, nekega drugega in vajenca je morje splavilo s krova. Šele na dvajseti dan se je burja (!) malo poglela, in določili smo približno, da se nahajamo severno od vletoka Amazonas.

Izvirnik: From whence it blew in such a terrible manner, that for twelve days together we could do nothing but drive, and, scudding away before it, let it carry us whither ever fate and the fury of the winds directed; and during these twelve days, I need not say that I expected every day to be swallowed up; nor, indeed, did any in the ship expect to save their lives. In this distress, we had, besides the terror of the storm, one of our men died of the calenture, and one man and the boy washed over-board. About the twelfth day, the weather abating a little, the master made an observation as well as he could and found that he was in about 11 degrees north latitude, but that he was 22 degrees of longitude difference west from Cape St. Augustino.

Dobeseden prevod: „Odkoder je tako strašno pihal, da celih 12 dni nismo mogli drugega, kakor se dati gnati in, bežeč pred njim naprej, ga pustiti, da nas zanese, kamorkoli nas je vedla usoda in smer vetrov; in ni mi treba reči, da sem v teh dvanajstih dneh pričakoval vsak dan, da se pogreznem in zares nihče na ladji ni pričakoval, da bo rešil svoje življenje. Razen tega nam je v tej sili poleg grozote viharja eden naših ljudi umrl na vročici, nekega drugega in fanta pa je splavilo s krova. Okoli dvanajstega dne se je vreme malo poleglo in kapitan je določil položaj tako dobro, kakor je mogel, in našel, da je bil približno 11 stopinj severne širine, toda da je bil 22 stopinj dolžinske razlike zapadno od rtiča sv. Avguština.“

Baukart je torej stavek „and, scudding away before it, let it carry us whither ever fate and the fury of the winds directed“ kar izpustil, ker menda mornarskih izrazov drive, scud, carry in direct, katerih pomen je precej enak, ni razumel ali pa ni znal najti zanje primernih slovenskih besed. I expected every day to be swallowed up se ne pravi „sem vsak čas pričakoval smrti“, temveč: sem vsak dan pričakoval, da se potopim (pogreznem). V naslednjem stavku je izpustil izraze „in this distress“ in „besides the terror of the storm“. About the twelfth day se ne pravi „šele na dvajseti (!) dan“, ampak: okoli dvanajstega dne. Sledeči stavek je spet skrajšan in s tem se je prireditelj ognil mornarskim izrazom: made an observation, 11 degrees north latitude, 22 degrees of longitude difference.

Dnevnik (str. 38) se začne v izvirniku s 30. septembrom, prireditelj ga je znatno skrajšal in ga začel šele pri 10. decembru. 24. decembra stoji v izvirniku: Much rain all night and all day: no stirring out, to je: Mnogo dežja noč in dan, nemogoče iti ven. Baukart prevede z: Deževalo je noč in dan; na lov (!) nisem mogel, in dodal: Doma praznujejo nocoj božični večer z vsemi starimi običaji. V mislih na izgubljeno srečo sem se razjokal. Ta dodatek kaže, kakor ves način prireditve, da knjiga menda le ni napravljena na podlagi angleškega izvirnika, ampak po kaki drugi, skoraj gotovo nemški ali hrvaški prireditvi Robinzona.

Se en primer. Baukart str. 154.: Za naseljence nakupim še pet krav, tri izmed njih s teleti, nekoliko ovac, nad 20 svinj, dve kobil in žrebca. Vse to je srečno prispelo na otok.

Izvirnik: I sent them also from the Brasils five cows, three of them being big with calf, some sheep, and some hogs, which, when I came again, were considerably increased.

Dobesedno: „Poslal sem jim tudi iz Brazilije pet krav, od teh tri breje, nekaj ovac in nekaj prasic, ki so se vse močno pomnožile, ko sem prišel nazaj.“

Tudi ta stavek nam predočuje prav dobro način Baukartove prireditve.

Knjigi je dodan seznam manj znanih besed in seznam manj znanih zemljepisnih imen. Kaj je vse vzeto v prvi seznam in na kak način je razloženo, nam kažejo primeri: črevelj — približno 30 cm; hrbitišče ladje — ladjin najspodnejši del, podoben prsni kosti ptic; paluba — krov, vrhni, vodoravni in tlom podobni del ladje, ki pokriva njen trup; tridesetletna vojna — od leta 1618. do 1648. V seznamu manj znanih zemljepisnih imen ima napačen naglas Bárbados (pravilno Barbádos) in San Sálvador (pravilno Salvadór). Naglasa pa ni pri treh: Lizbona, Madrid, Trinidad, kar je najmanj nedoslednost.

Knjigo kviri par predpotopnih slik.

Pavel V. Brežnik.

Ivan Andrić: Put Alije Gjerzeleza. Beograd 1920. S. B. Cvijanović. 41 str.

Ko sem prečital to značilno povestico, se mi je zdelo, kakor bi bil blodil po daljnih in tujih krajih med tujimi in čudnimi ljudmi. Pa nisem. Povest se vrši v okolici Sarajeva in Višegrada, kamor je na svojem potepuštvu „... stigao Gjerzelez. Pjesma je išla pred njim. Na bijelu konju, krvavih očiju, on je jahao ravanlukom... čevkeni na Gjerzelezu sjali su i poigravali na vjetru... On je nosio slavu mnogih megdana...“ Junačil je od krčme do krčme, strahoval s svojo močjo in nasilnostjo, kogar je dosegel. Posebno je zalezoval lepe ženske. Lepa ženska, pa naj je bila že gosposka, kmetska, ciganska ali tudi vlačuga, ga je zmešala, da „... izgubi u tili čas svaki račun o vremenu i istinskim odnosima i svako razumevanje za stvarnost, koja rastavlja ljude jedne od drugih“. Z vsem svojim kipečim zdravjem in napeto moško močjo hrepeni po lepi Benečanki, radi katere ga osmešijo in ponižajo, da malodušno pobegne v družbo cigank, ki pa se tudi rogajo njegovemu kopnjenju. Od jeze in žalosti popiva s cigani, prepeva in se zaman prikupuje ciganki Zemki: „... Ne gadjaj se Zemko... samo dodji!“ A ker se je osmešil, je izgubil ves ugled. „Bedan, nesrečan, slavan i smiješan, tako je obišao Gjerzelez pò carevine.“ Naposled se je zagledal v Sarajevu v prelepo Katinko, ki so jo morali skriti pred nasilnim Turkom. Zato se je „nadimao od gnjeva. Ne moći do te vlahinje; nikad ne moći. I ne moći nikog ubiti i ništa razbiti! ... I kakve su to žene do kojih se ne može kao ni do Boga?...“ Zalosten in jezen je naposled „zakrenuo u jedno malo dvorište s visokom kapijom... U maloj i lijepoj sobi, u prigušenom svijetlu zavjesa... sjedila je s mirnim očima i bijelim rukama, Jekaterina, kao da čeka...“ Bila je izmed onih, ki so „... kupovne i cijelom gradu po imenu poznate djevojke...“ Ta šele ga je rada utešila in pomirila, da je pokojno „... pripio lice uz tanko tkivo njenih dimija; pred očima su mu kružili svijetli i crveni kolutovi nesrečne krvi i bezbrojne uspomene, ublažene i daleke...“ Benečanka „čije se tijelo, vitko i plemenito, ne može ni zamisliti. Ciganka Zemka, drska i podmukla, a mila životinja...“ V mislih se mu prikazuju vse ženske, ki jih je kdaj imel „... gojna udovica. Strasna jevrejka. I Katinka, voće koje nije u hladu. — Ne, to je ruka Jekaterine. Samo Jekaterine! Jedino do Jekaterine se ide ravno!... zašto je put do žene tako vijugav i tajan, i zašto on sa svojom slavom i snagom ne može da ga pregje, a prelaze svi gori od njega? Svi, samo on, ū silnoj i smiješnoj strasti, cio svoj vijek pruža ruke kao u snu. Sta žene traže? —“

To je kratka vsebina te po svoje prav lepe turške povesti. Značaji in prizori so risani krepko in plastično, slog je lapidaren in gladek. Z nekoliko potezami, včasih z enim samim stavkom ali celo vzklikom, nam pisatelj pove več nego marsikdo v celem gostobesednem poglavju. Ko sem bral, se mi je zdelo, da berem Dinka Šimunovića, znanega novelista iz dalmatinskega Zagorja, tako značilno postavlja besede in razvrščuje in odrezuje stavke. Ivana Andrića po praviči smemo prištevati med dobre jugoslovanske naturaliste, med najboljše naše pripovednike. — Čisto druga pa je stvar, kar se tiče Andrićevega jezika v tej povestici. Slovenci, ki imamo čist jezik, se pač nikoli ne bomo mogli prav navaditi na tako srbsko-hrvatsko latovščino. Količ kaj knjig vajen Slovenec bi ravno zaradi svoje etimologične jezikovne izobrazbe lahko bral in razumel srbsko-hrvatske knjige, če bi bile pisane v čistem jeziku! Ali kdor ne zna turško, nemško in italijansko, ima ž njimi težave. — Tudi Ivan Andrić se je tega zavedal, ker se mu je zdelo potrebno, da je knjigi dodal pojasnilo tujih besedi, neumljivih celo Srbohrvatom! 41 strani obsežna knjižica ima skoraj tri strani omenjenega pojasnila, a bi ga morala imeti, če bi imel pisatelj kaj jezikovnega okusa, vsaj še enkrat toliko. — Izgovor, da je povestica odsev turškega obeležja v onih krajih, bi bil zanič, ker pravilnost in lepota jezika ne poznata nobenih kompromisov. Po tem bi morali mi pisati povesti iz Koroške ali Srednje Štajerske v nemškosllovenski latovščini! Ali bi bila to literatura, umetnost?! — Še strašnejšo jezikovno mešanico pišejo Srbi, zlasti oni iz kraljevine. *Branislav Nušić*, ki ga štejejo med najodličnejše leposlovce, prav neokusno nemskutari, *Stevan Sremac* nerodno nemskutari in še madžari povrh, *Laza Lazarević* s ponosom tlači nemške, po srbski fonetiki spačene besede v srbsko besedilo, a najmodernejši, nekaki srbski Dostojevskij in res umetniško visoko nadarjeni *Bora Stanković* je pravi Arnavt! Vsi skupaj pa pišejo francoski slog, ali bi ga vsaj radi, in ne srbskega. Plajvajs, kelner, riterski, flaša, lampa, univerzitet, klot, curuknuti, pelengira (pelerina?), kraut, zupa, prešnost, presbiro, placa, melšpajs, piaca, cviker, ibercier, zekser, fruštuk itd. itd. — kaj je to?! Ali so te besede že domače, če jih transkribiramo v cirilico? Ali je vse to mar ona „jugoslovenščina“, ki se je bomo Slovenci morali na novo učiti, da bomo razumeli srbske knjige? Ali se ne bomo bližali najbolj in na najlepši način, če se vsak na svoji strani trudimo, da pišemo čist jezik?

Literatura, leposlovna, glasbena in znanstvena, ki ima svoj začetek in razvoj v kulturnem stopnjevanju, je merilo za višino izobrazbe ali kulturnosti naroda. Kako bi bil napredek, razvoj jezika in leposlovja mogoč, če nimamo čistega in pravnega jezika? Ali ne onečaščamo z jezikovnimi spakami lepe umetnosti, ki bodi ona tvorba ali posledica, katera je našim čutom umevna, dostopna in zadovoljiva estetskimi zakonomi? In čeprav je prava in čista umetnost mednarodna, občeloveška in dostopna last vsem po njej hrepenečim narodom, — je po svojem pojavu in pojmovanju vendarle glasna in velika priča in slika kulturne stopnje dotičnega naroda.

Take misli se človeku zbuja, ko bere knjige takorekoč svojega jezika in škriplje z zobmi, ker ga žalijo jezikovna barbarstva, nakradena pri barbarih in naših najhujših sovražnikih! — Hrvatsko in srbsko pleme imata toliko jezikovnega bogastva, da bi tujih spak res ne potrebovala! Iz lastne izkušnje vem, kako lep, bogat in čist je ljudski jezik n. pr. v Hercegovini. Vsa ta tuja navlaka je greh nedemokratskega in indolentnega narodovega „razumništva“. To

zanikerno razumništvo, ki okužuje narod s tujimi navadami in s spačenim jezikom, je po svoji duši sorodno onim našim renegatom in lizunskim klečepalcem, ki jim njihov materinski jezik ni bil svet toliko, da ga ne bi bili pačili in oskrnili, ampak ki so ga v svojem prirojenem hlapčevstvu morali naravnost izdajati!

Ivan Zorec.

Šević Milan: Obrazovanje učitelja i dečja knjiga. Beograd, S. B. Cvijanović. 1920.

Ko je jeseni l. 1903. lahko rečem da cvet nemških pedagogov zboroval v Weimaru ter cele tri dni pretresal prašanja estetike vzgoje, je poročevavec o predmetu „Mladinski časopis, šolarska knjižnica, po ceni knjiga“ dne 10. oktobra dejal to-le: „Knjiga za otroke ne sme več biti samo skrb pedagoga; postati mora marveč taka, da jo bo kritika vzela za res, da jo bodo starši vzeli za res in da bo dobra novost na tem področju veljala za literarni dogodek, kakor recimo dober roman ali pa dobra drama“.

Tako je dejal Nemcem hamburški učitelj l. 1903. — v tistih časih... A danes, ko je knjiga „najdražja stvar v deželi“, to se pravi l. 1920., je jugoslovanskemu narodu lepo študijo o tem napisal beograjski pedagog — pod naslovom „Izobraževanje učiteljev in pa knjiga za otroke“.

Šević ni kak novinec v pedagogiki. Njegovo ime je menda tudi med Slovenci znano. (Pred leti je „Veda“ opozorila na cel niz Ševićevih vzgojeslovnih spisov — vzgojeslovnih ne samo v šolskem, ampak v najširjem pomenu besede.)

Najplemenitejša, če že ne sveta jeza je tokrat Ševiću potisnila pisalo v roko, pravično ogorčenje nad tem, da zdaj „že bukve vsak šušmar daje med“ — deco, mladino!

Morda poreče kdo, da je to, kar poudarja Šević v svoji knjižici, nekaj, kar se, dejali bi, razume samo po sebi in da pisatelj torej ni povedal nič novega. Da, prijatelj ugovarjavec, pritrjujem! Saj velja ravno o najglobljih resnicah in na vse zadnje o resnici sploh, da je po svojem jedru nekaj, kar se pravzaprav razume samo ob sebi, kajpada ne — za vsakega. In prav takim je namenjen Ševićev spis. Ko bi namreč vsakdo, ki se je lotil bodisi spisovanja ali pa le „prirejanja“ šolskih, oziroma zabavnih knjig „za mladino“, vedel, da moraš, če bi hotel uspeha in ne „uspeha“, i za takšen učbenik biti sam znanstvenik in tudi za to vrsto leposlovja sam umetnik, tedaj bi naša čitanka in pa mladinska knjiga pač imeli drugačen obraz, nego ga imata danes.

Znanstvenika bi moralo biti za ta posej vsaj toliko v tebi, da lahko, koprnečim dušam v napoj, zajemaš sveže studenčnice iz pristnega, živega vrelca znanstvenih virov, ne pa kake prestane in kdo ve kolikokrat že iz posode v posodo prelite mlačnice. In pa da poznaš miselno pot, ki jo je za resnico težeči znanstvenik-izsledovavec moral iz metodoloških razlogov prehoditi, vse kakor je nujno zahtevala bistvenost spoznavnega predmeta. In podobno moraš, bodisi da hočeš pisati zabavno knjigo „za deco“ ali pa le sestavljati pesniški del čitanke, ali sam biti pesnik ali pa vsaj imeti toliko umetniškega daru, da veš, kaj je v svojem jedru umetniško stvarjanje, „to najizvirnejše dejstvovanje človeka“. Sicer se ti lahko pripeti, da se hudo pregrešiš nad umetnostjo in njenim poslanstvom.

Zato pa znanstveno knjigo, tudi „za deco“, piši znanstvenik in zabavno knjigo, ki je namenjena mladini, umetnik. V tej neizprosni obliki ima tukaj nastopati načelo. Zakaj, kar je v znanstvu znanstvenega in vsled tega kulturno

tvornega, je isto za odrastle in za otroke; in ako bi tvoji „umetniki“, bodisi ker poješ po sili ali pa nemara iz „vzgojnih“ razlogov, primanjkovalo čara umetnosti, tedaj bi taka hrana „za deco“ bila — jed brez soli. Ako pa si le sestavljaec, tedaj se moraš izkazati vsaj s sposobnostjo, da iz znanstvenih ali umetniških proizvodov tujega duha izbereš to, kar najbolj odgovarja otroškemu pojmovanju in doživljanju, ter da stvar tudi temu primerno prikažeš, oziroma vmestiš.

A ker je avtor knjige, ki je namenjena „mladim srcem“, pri nas večinoma učitelj, zato bi mu naj za časa študij bila dana priložnost, da se vsaj ob enem učnem predmetu seznanj z bistvom znanstva ter vsaj ob eni panogi z votkom umetnosti. Tudi ta zahtevek Ševičev podpisujem, saj tako veleva najvišji ukaz — interes mladine.

Kako praznično, to je edino pravo pojmovanje znanstva in umetnosti v službi mlade, razvijajoče se duše! Naj bi sejavčevo zrno ne padlo na peščena tla!

Samo nekaj bi pripomnil! Znanstvo in umetnost je brez dvoma nujen, toda ne zadosten pogoj, da mlado bitje dovedeš tjakaj, kamor stremi vsa prava vzgoja — k etični svobodi. To se nikar ne sme prezirati, zlasti v današnjih razmerah ne.

K. Ozvald.

Ságadin Štefan: Naš sadašnji ustavni položaj. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1920. 77 strani.

V sedanji dobi, ko stojimo pred važnimi in za nas življenjskimi prašanji, kako se bo naša nova država definitivno uredila, je nujno potrebna točna informacija o tem, kako se je jugoslovanska država v svojih začetkih osnovala ter na kakih temeljih sloni naš sedanji provizorični pravni red. Treba pa je tudi večšega peresa, ki zamore z juridičnim čutom analizirati te pravne pojave in nam pokazati obseg in značaj nalog, ki nas čakajo. Tem zahtevam je srečno zadostil naš rojak dr. Štefan Ságadin, načelnik v ministrstvu za pripravo konstituante. Natančnejšo oceno njegove knjige sem skušal podati v „Slovenskem Pravniku“. Tu hočem le opozoriti na bogato vsebino knjige in na probleme, s katerimi se bavi.

V I. poglavju najdemo obrazloženo zgodovino in pravni značaj našega ujedinenja; poglavitni čini so: sklep črnogorske Velike Narodne Skupštine 13. (26.) novembra 1918.; proklamacija neodvisnosti jugoslovanskih dežel bivše Avstrije; adresa Narodnega Veča v Zagrebu srbskemu prestolonasledniku Aleksandu 1. decembra 1918. in prestolonaslednikov odgovor istega dne. II. poglavje obravnava sedanji pravni značaj naše države in njen ustavni položaj. V III. poglavju govori avtor o pravni veljavnosti dosedanjega pravnega reda v ujedinenih deželah. IV. poglavje nam poda dobro sliko in ostro kritiko sedanje naše uprave. V V. poglavju razvija avtor svoje obzore o tem, kako bi se dala naša uprava že sedaj provizorično organizirati. VI. poglavje se bavi z glavnimi problemi konstituante. V dodatku je priloženo brošuri besedilo krške deklaracije, ženevskega dogovora in pariške resolucije.

Knjigo naj bo vsem, ki se zanimajo za naša ustavna prašanja in za našo državo sploh, prav toplo priporočena.

Leonid Pitamic.



▷ KRONIKA. ◁

XVII. umetnostna razstava v Ljubljani. Maj—junij 1920. Sredi maja se je odprla v Jakopičevem paviljonu umetnostna razstava, kakršne nismo zadnja leta videli nobene pri nas. Značilen za to zanimivo razstavo je neutajljivi dih sveže mladosti, ki veje iz razstavljenih del. Razstava je pokazala, da naša moderna ni obstala sredi pota, da ni okostenela v kakem čisto formalističnem impresionizmu, temveč da se logično razvija naprej. Postalo je očitno tudi dejstvo, da ima slovenska upodablajoča umetnost obilo podmladka, ki obeta najboljše. Mladina je pričela graditi na temelju, ki so ga postavili stari in graditi hoče v njihovi smeri; ona ve, da z ustvarjanjem naravi čim sličnejših podob in s podajanjem subjektivnih trenutnih impresij namen upodablajoče umetnosti še davno ni dosežen. Od naturalizma stremi preko impresionizma k ekspresionizmu. Ta pa ji ni „šola“, temveč duševna smer. *Al. Jusševne smer "ni šola"* 2

Razstavilo je dvaindvajset umetnikov približno poldrugsto del, izvečine slike in grafična dela, pa tudi neobičajno mnogo plastik. Med temi jih je nekaj v pristnem materialu, posebno v lesu.

Prvo mesto na razstavi zavzema *Fran Tratnik*. Razstavil je nad dvajset umotvorov, med njimi par starejših, večinoma pa dela poslednje dobe, ki kažejo njegov razvoj od grafične k oljnati sliki. Tratnik je naš prvi ekspresionist in to v najboljšem pomenu te tako napačno umevane in toli zlorabljene besede. Umetnik v njegovem smislu je apostol resnice in lepote, izvirajoče iz umetnosti, ki je resnica sama, vlita oblikam narave. S to izbrano kolekcijo je pokazal jasno svoje dosledno umetniško stremljenje po čim adekvatnejšem izrazu svojih notranjih doživetij. Zunanja vidna forma mu je v svojih slučajnih oblikah samo še sredstvo za upodabljanje notranje resnice, nikdar edini namen. Zato žari skrito v njegovih figurah bogato življenje, zenostavljeno in potencirano. Njegove slike osvajaajo z globočino zasnove, s svojo iskrenostjo in s toploto harmoničnega tona, njegova grafična dela so dokaz umetnikove oblikovalne dovršenosti in popolnega obvladanja tehnike. S to razstavo je Tratnik tudi formalno zavzel tisto mesto v slovenski upodablajoči umetnosti, katero je dejansko že zavzemal.

Večno mlad je *Rihard Jakopič*, duševni vodja naše moderne. Razstavil je žalibog le dvoje nedovršenih del, ki zadošujeta sicer, da zaslutimo novo smer, kamor pelje pot njih stvaritelja, vendar nam ne moreta podati prave podobe njegovega hotenja. Čimdalje jasnejše se kaže tudi pri tem poetu-koloristu odpor proti samo-impresionizmu, zdrava reakcija zoper izključni kult barve in luči. Jakopič hoče povedati mnogo več, nego samo sanjati v barvnih fantazijah, podati koče bistvo predmetov in svoje, z barvo izraziti vse tajne slutnje, ki mu neizražene vznemirjajo notranjost.

Nekako vez med starimi in mladimi tvori kipar *Ivan Napotnik*. Našim ljudem je, živeč v tujem velenestu, ostal neznan. Zato je učinek te zbirke z veliko ljubeznijo do materiala iz lesa izrezanih skulptur, tem popolnejši. Umetnik docela obvlada tehniko lesorezbe, iz priljubljene snovi izvabi vse njene značilnosti, pozna svoj material in ga ume oživiti. Napotnikove skulpture so modelirane s sigurno roko, so čisto telesno občutene in izvršene in v resnici plastične. Karakterističen

je zanj čisto poseben, značaju lesa prilagoden širokopotezen humor. V razdelitvi mas in naravni eleganci kontur spominjajo njegovi bohótni akti na daljne baročne vzore, a produševljene in rafinirane. Izraz mogočnega življenja, dosežen s harmonično ritmiko njihovega gibanja, dela Napotnikove figure resnične in žive.

Izmed mladih so nam imena *B. Jakaca*, *V. Pilona* in *Fr. Zupana* v dobrem spominu.

Nekaj novega, svežega je s svojimi portreti prinesel v slovenski hram umetnosti mladi slikar *Gojmir A. Kos*. Njegov veliki damski portret upravičeno zbujata senzacijo: s svojo čisto moderno koncepcijo, točno karakterizacijo in smotreno stilizacijo priča o nedvomnih zmožnostih svojega avtorja.

Kipar *Fran Kralj* je izrazita osebnost, samosvoj in trpek v svoji jaki umetnosti. Spominja v marsičem na Tratnika, le da je ta nežnejše narave. Tudi Kralj je izšel iz tistega prvotnega, žlahtnega ekspresionizma, ki je komaj poznal to ime, ko se je dvignil zoper goli optični formalizem impresionistov, ki so pozabili svoje svetle vzore. Ti ekspresionisti so šli, da podajo resničnost predmetov, ne samo njih varljivega vnanjega lica, da ustvarjajo od znotraj navzven. Zato jim je resnica posledni cilj. Tudi Kralju ni mar sličnost in naravna podobnost, niti obče veljavna „lepota“. Ustvaril si je bitja po svojih kánonih, in lepoto, ki je v vsem živem. Umetnik brez obotavljanja pretirava, poudarja in izpreminja telesna razmerja, da z njimi naznači globlji pomen svojih skulptur. Veličina plastike je v relaciji njenih delov, ne v količinah. Značilnosti objekta zgrabi z večjim očesom in jih porablja v čim točnejšo karakterizacijo. Njegovi reliefi pričajo o obvladanju prostora in večji razdelitvi mas, v lesorezbah pa je umetnik dokumentiral iskreno občutje z ubornimi, skoro bi rekel primitivnimi izraznimi sredstvi, ki kažejo ne malo smisla za celotni dekorativni vtis.

Iste lastnosti opazimo na delih njegovega mlajšega brata, samo da je *Anton Kralj* krenil še dalje na levo. S še večjo suverenostjo podreja naravne oblike umetniškimi zahtevam koncepcije. Svojim vizionarnim likom daje lastne estetske zakone, ki jim uravnavajo bitje in določajo smer. Notranjost prekipeva nemirnih obrazov, ki burno silijo k izrazu. Zato je v njegovih skulpturah toliko utripajočega življenja, ki jim daje upravičenost in jih dela zaključene v sebi. Anton Kralj ni naturalist, ustvarja iz predstav, njegovo delo ni virtuosno igranje z oblikami, ni goli artizem, temveč čutni izraz človeških strasti in čustev, ki gibljejo umetnikovo dušo. Mladi umetnik je prejel odločilne impulze od svojega brata, posebno v čisto formalnem pogledu, vendar pa njegova plastična in slikarska dela izpričujejo, da ima sam nenavadno silno iskrenost izraza, veliko kompozitorno moč, izrazit dekorativen talent in kar je za umetnika poglavito, krepko osebnost, zaključeno in dovršeno, ki daje njegovim tvorom značilno, individualno noto, katere tudi posamezni tuji vplivi ne morejo zabrisati.

Slovenska upodabljalna umetnost je stara komaj eno človeško življenje. Začela je z modernim duhom, ki ga je Evropi prinesel impresionizem, oblikovala ga je in presnovala. Ni naključje, da ravno v teh naših neustaljenih dneh, negotovih svojega pomena in važnosti za bodočnost, preboreva prvo svojo razvojno stopnjo. Mladina je, ki kliče na plan. In ko kipi vroča kri mladim, polnim smelih načrtov, vre tudi v starih, ki so si ohranili svežost duha in mlado ustvarjalno silo. V tem je najboljša garancija uspeha.

K. Dobida.

Naši prevodi. Dr. A. Gradnik je prevedel *Rodenbacha* „Bruges la morte“, *Wildea* „Salome“, iz *Tagorejevih* del pa (po angleškem prevodu): „Gitanjali“, „The Gardener“, „Fruit-Gathering“, „Stray Birds“, „Hungry Stones and other Stories“, „Mashi and other Stories“.



NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

* **Biser, Istočni.** Skupljene pesme različnih istočnih pesnika. Od Jovana Jovanovića, Zmaja. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 125 + XVIII str. 2-4 d. (Mala biblioteka, 230—232.)

Cervantes de Saavedra, Miguel. Tri novele. Iz španščine preložil Ivo Sorli. V Ljubljani, 1920. Tiskovna zadruga. 95 str. 10 K.

Gopčević, Spiridion. Serbokroatisches Gesprächsbuch, verbunden mit kurzer Sprachlehre und Wörterverzeichnis. Heidelberg, Julius Groos, 1920. 350 str.

* **Janković, Milica.** Čekanje. Odlomci iz istorije robovanja i iz istorije junaštva. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 213 str. 7 d.

Kmetova, Marija. Bilke. V Ljubljani. Zvezna tiskarna. 1920. 91 str. 6 K. (Narodna knjižnica, sn. 17—18.)

Kosi, Anton. Pravila o lepem vedenju. Za učence ljudskih in meščanskih šol. Založil izdajatelj. Natisnila Medjimurska tiskarna v Čakovcu. 1920. 8 str. 1 K 50 vin.

Meschko, Xaver. Das Paradies auf Erden. Der kleine Zigeuner. Zwei Kindergeschichten. Deutsch von Mina Conrad-Eybesfeld. Freiburg i. Br. Herdersche Verlagsbuchhandlung. 145 str. 6 mark 80 pfen.

* **Šević, Milan.** Stara i nova pedagogija. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 150 str. 5 d.

Šišić, Ferdo. Pregled povijesti hrvatskoga naroda od najstarijih dana do 1. decembra 1918. Prva knjiga (do 20. febr. 1790). Zagreb, St. Kugli. 1920. 316 str.

* **Tolstoj, L. N.** Hrišćanska nauka. S ruskog Sava N. Kosanović. Beograd-Sarajevo. I. Dj. Djurdjević. 1920. 127 str. 2-4 d. (Mala biblioteka 221—223.)



IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

II. del.

1.

Gospa Silvija je sedela pri mizi in pušila, gospod Stanza je skoro ležal v nizkem stoličku v kotu. Na prvi pogled se je videlo, da vlada med obema neprisiljena intimnost, a tudi nič hujšega.

Gospa Silvija je zmajala z glavo in je rekla:

— Ne vem, ali govorite samo iz porednosti ali — — —

— Ne, v resnici: zdaj govorim resno in iz globokega prepričanja.

— In kje ste si nabavili to lepo prepričanje?

— Opazujoč mizerijo drugih seveda, ko sam, hvala Bogu, še ne morem imeti teh bridkih izkušenj.

— In ste torej prišli do vere, da prav vsak moški propade, čim se oženi?

— Tega nisem trdil. Niti ne, da vsak potem nazaduje. So slučaji, ko celo napreduje. Ali to je: nikdar, vsaj normalno ni to krivda njegove žene. Ako pa propade, je to večinoma njena zasluga.

Gospa Silvija je za hip pomolčala; potem je rahlo stresla z glavo in živahno povzela, kakor da se je naposled odločila:

— Ne bi hotela o tem govoriti in še najmanj samo sebe hvaliti, toda treba je, da vas izpreobrnem, gospod komisar. Poglejte le mojega moža: da ni bilo mene, še danes bi bil — — da kaj bi bil zdaj? Pač: okrajni sodnik bi že bil. Tako pa je z že nad tridesetimi leti postal doktor in je zdaj že dve leti ugleden advokat.

— Hm... in mislite, milostiva, da je zaradi tega kaj na boljšem? je zaprašal oni čez hip z nekoliko obotavljajočim se glasom. Oprostite — toda tudi jaz branim le svojo teorijo...

Ona ga je nekoliko začudeno pogledala; potem je rahlo zardela in je rekla:

— A, da, vi ste sami uradnik. Zadel sem torej nehote nekako v živo, čeprav nisem nameravala — — —

— Motite se. To me res ni zadelo; in brez drugega priznavam, da pomeni odvetnik, kakor je doktor Zevnik, nekaj več nego kak pozabljeni podeželski sodnik. Čeprav... no, saj mi ne boste zamerili: čeprav poklici, — kako bi rekel? — poklici, ki si sami in naravnost pri ljudeh jemljejo svoje plačilo, na drugi strani ne veljajo, — vsaj v naših krogih ne — za popolnoma... hm, na višku stoječe.

— Aha, plačo mora prvega prinesiti uradni sluga, če še tako majčkeno...

— Da, milostiva! Toda na to pravzaprav prej tudi nisem mislil. Hotel sem samo vprašati: Ali mislite, da je gospod soprog zdaj srečnejši, ali vsaj zadovoljnejši, nego bi bil, da je podeželski okrajni sodnik?

Bila je res presenečena.

— Kako morete dvomiti? je vzkliknila.

— Razumem, da se vam zdi neverjetno. Za vas je bila dežela pravo prognanstvo. Toda ali je bila tudi zanj? Priznati moram sicer, da o tem nisem ž njim nikdar govoril, a spominjam se, da mi je še nedavno tožil, kako je včasih naveličan tega večnega tekanja na sodnijo, potem pa onih nepretrganih procesij strank.

— Pa kaj sodnik — — dà, sodniku ni treba tekati na sodnijo, ker je že tam. A opravka ima vendar s strankami, če se ne motim, precej podobnimi onim, s katerimi odvetnik.

— Res; le da si sodnik na splošno sam določi ure in dneve, kdaj hoče imeti posla z ljudmi in kdaj bo delal sam zase. Le pustite, gospa: treba je trdnih živcev, da človek to vzdrži: komaj sede in se zaglobi v kako delo, pa ga zopet vrže nova stranka v popolnoma drugačen tir. Jaz skoro ne razumem, kdaj ti gospodje pravzaprav opravijo svoje posle. No, mogoče jih za vse odškoduje zavest, da pri njih pomeni vsak „dober dan“ petak. Moj stric je bil notar in mi je nekoč prigovarjal, naj bi vstopil v njegovo pisarno. „Pravijo, da je naš poklic dolgočasen“, je rekel. „Mogoče, da je melodija včasih pusta, toda zato je spremljava vedno tem prijetnejša“. Ravno vaš gospod soprog pa je bil, ki mi je nekoč na neko tako mojo opazko zagotovil, da se ta občutek, to je občutek, da človek neprestano „služi“, kaj hitro izgubi: čez kratko da postane to „inkasiranje“ samo po sebi umevno in izgubi skoro ves čar. Le, ako je kdaj kak prav posebno „dober dan“, da ta občutek zopet nekako oživi.

— No, pa je le videti, da sta z mojim možem ta predmet celo jako temeljito obdelala, se je gospa Silvija nekoliko porogljivo zasmejala. Kar povejte, da se čuti nesrečnega v mestu!

Prporočilo častitim naročnikom, 'Ljubljanskega Zvona'

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kancelijskega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarniških potrebščin. Razglednice en gros et en détail.
Velika knjigoveznica, v kateri se izdelujejo vezi od najpreprostejše do najfinejše.
Platnice in vezi za razne hranilnice in posojilnice.
Tisk na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminiju itd., passepartout v mnogovrstnih izvršitvah. Tisk na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

Tvornica papirne in kartonažne industrije **J. BONAČ SIN**, Čopova ulica, Ljubljana.

Vljudno priporoča **Ivan Bonač.**

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani

Prešernova ul. št. 7

sprejema naročila na
vse tu- in inozemske
časopise, revije ter
vse knjige

Založništvo
umetniških
razglednic



Marija Tičar
Ljubljana

Manufaktura • moda • konfekcija

Vedno v zalogi: prvovrstno tu- in inozemsko manufakturno in modno blago; solidne obleke, zimske in športne suknje, površniki, za gospode in dečke pelerine lastnega izdelka ter po najnovejših krojih, dežni in cestni plašči, športne čepice, perilo itd.

Prva kranjska razpošiljalnica SCHWAB & BIZJAK

v Ljubljani, Dvorni trg 3 (pod Narodno kavarno)

Lastni modni atelje



Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica števil. 6

priporoča naslednje knjige:

Novo!

Novo!

CERVANTES-SORLI:

Tri novele.

Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

Dokumenti o Jadranskem vprašanju.

Broš. 18 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

ANTON MELIK:

Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.

II. zvezek, 2. snopič.

Broš. 21 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

SHAKESPEARE-ŽUPANČIČ:

Sen kresne noči.

Broš. 22 K, vez. 24 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

LEONID PITAMIC:

Pravo in revolucija.

Broš. 7 K 50 v, po pošti prip. 1 K 80 v več.

SIMON JENKO:

Pesmi. Uredil dr. J. Glonar.

Broš. 10 K, vez. 18 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

Dr. ŠTEFAN SAGADIN:

Naš sadašnji ustavni položaj.

Broš. 16 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

Dr. K. OZVALD:

Visokošolski mladini.

Broš. 2 K 60 v, po pošti prip. 1 K 40 v več.

DOSTOJEVSKIJ:

Beal, roman v 4 delih (I. zvezek Prevodne knjižnice.)

Broš. 20 K, vez. 48 K, po pošti prip. 4 K 60 v več.

GONCOURT:

Dekle Eitza, roman. (II. zvezek Prevodne knjižnice.)

Broš. 10 K, vez. 18 K 50 v, po pošti priporočeno 2 K več.

Stritarjeva antologija z obširnimi uvodom dr. Iv. Prijatelja.

Broš. 16 K, vez. 22 K, po pošti prip. 2 K 60 v več.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.

I. zvezek. Broš. 18 K, po pošti prip. 8 K več.

II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti prip. 2 K 60 v več.

CVETKO GOLAR:

Rožni grm. Zbirka pesmi.

Broš. 8 K, vez. 12 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

ANTE DEBELJAK:

Solace in senec.

Broš. 10 K, vez. 14 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

ANTON MELIK:

Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. I. del 16 K.

II. del, 1. snopič, 21 K, po pošti prip. 1 K 80 v več.

A SICI:

O slovenskih narodnih nošah.

Broš. 4 K, po pošti prip. 1 K 40 v več.

Dr. AL. ZALOKAR:

Judsko združje.

Broš. 8 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

Dr. BOGDAN BERČ:

Dojenček, njegova negovanje in prehrana.

Broš. 8 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

Dr. J. DEMŠAR:

Splošna bolezn.

Broš. 8 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

Ljubljanski Zoen, letnik 1919.

Broš. 60 K, po pošti kot zavitek 10 K več.

OMLADINA

Ljubljana, predal št. 87.

Novo publikacije!

Novo publikacije!

Župančič Oton:

Mlada pota. Broš. 12.—, vez. 16.—

Petronij - Dr. Glonar:

Pojedina pri Trimalhijonu.

Broš. 9.—, vez. 12.—

Dr. Ivan Prijatelj:

Aškerčeva čitanka.

Broš. 12.—, vez. 17.—

Oton Župančič:

Sto ugank. Vez. 3.—

Vladimir Levstik:

Zapiski Tine Gramontove.

Broš. 7.—, vez. 11.—

Flaubert - Župančič:

Tri povesti. Broš. 7.—, vez. 11.—

Chesterton - Župančič:

Četrtek. Fantastičen roman.

Broš. 7.—, vez. 11.—

Fran Albrecht:

Mysteria dolorosa.

Broš. 5.—, vez. 9.—

Tagore:

Rastoči mesec. Vez. 10.—

Dr. Joža Glonar:

Naš jezik. . . Broš. 8.—, vez. 5.—

Milko Brezigar:

Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva. Broš. 6.—

Dr. R. Nachtigall:

Južnoslovansko-italijanski spor. Broš. 1.—

Spomina Ivana Cankarja.

Broš. 2.—

Navedene cene veljajo le pri direktni naročitvi. — Po pošti pošiljatev K 1-50 več.